

ПОЛИТИЧКО АКЦИОНА И ПРАВНА РАМКА ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА

Фокус на социјалната инклузија и намалувањето на сиромаштијата

Ludwig Boltzmann
Institute of Human Rights (BIM)

financed by

Austrian
Development Cooperation

ПОЛИТИЧКО АКЦИОНА И ПРАВНА РАМКА ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА СО ФОКУС НА СОЦИЈАЛНАТА ИНКЛУЗИЈА И НАМАЛУВАЊЕТО НА СИРОМАШТИЈАТА

Издавач

Институт за човекови права „Лудвиг Болцман“ – БИМ-ФВ, Скопје

Подготовката и печатењето на оваа публикација се финансиски поддржани од страна на Австриската соработка за развој (ADC)

Подготовка

Хелсиншки комитет за човекови права на Република Македонија

Проект

Социјална инклузија и човекови права во Македонија
Институт за човекови права „Лудвиг Болцман“ – БИМ-ФВ, Скопје
ул. „Вељко Влаховиќ“ бр. 1 А-1/4 1000 Скопје
тел.: +389 (0)2 3216 956
факс: +389 (0)2 3216 982

Тим за поддршка на БИМ-ФВ, Скопје

Петранка Делова Миладинова – менаџер на проектот
Нинослав Младеновиќ – советник за човекови права
Стојан Мишев – советник за човекови права
Јагода Иљов – административен и финансиски асистент

При употреба на податоците, молиме да се наведе изворот: Политичко акциона и правна рамка за човекови права со фокус на социјалната инклузија и намалувањето на сиромаштијата, февруари 2011

СТАВОВИТЕ ИЗРАЗЕНИ ОВДЕ И ОНИЕ НА АВТОРИТЕ НЕ ГО ИЗРАЗУВААТ СЕКОГАШ ОФИЦИЈАЛНИОТ СТАВ НА ИНСТИТУТОТ ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА „ЛУДВИГ БОЛЦМАН“ (БИМ-ФВ) И НА АВСТРИСКАТА СОРАБОТКА ЗА РАЗВОЈ (ADC)

НАМЕСТО ПРЕДГОВОР

Веќе една деценија борбата против сиромаштијата и социјалната исклученост, односно концептите за социјална кохезија и социјална инклузија се користат како водечка идеја за постигнување на социјалните цели во Европа од страна на меѓународните и националните креатори на политики.

Заедничко за овие концепти е тоа што се фокусираат кон општествена благосостојба, а хармоничните и стабилни општествени односи се сметаат како составен дел за економски и социјален напредок и мирен соживот.

Од голема важност во овој контекст е степенот до кој луѓето се чувствуваат поврзани со општеството, како и нивната лојалност и посветеност на голем број широко споделени вредности и социјални цели. Ова може соодветно да биде претставено единствено во рамката што се однесува на човековите права, која всушност е опфатена со рамката за специфичен, материјален и институционален контекст, како што е Европскиот јавен поредок за заштита на човековите права. Тој вклучува голем број европски меѓувладини организации, меѓу кои се вбројуваат и Советот на Европа (СЕ) и Европската Унија (ЕУ).

Во овој контекст треба да се земат предвид комплементарноста и поврзаноста меѓу агендата за социјалните и економските права на двете гореспоменати европски организации со соодветниот систем на Обединетите нации (на пример, конвенциите за човекови права, Милениумските развојни цели – МРЦ) и меѓу други меѓународни меѓувладини организации, вклучувајќи ја и Меѓународната организација на трудот (МОТ).

Борбата против сиромаштијата и социјалната исклученост, исто така, беше поставена како важен приоритет на агендата на Република Македонија, особено во изминатите неколку години. Сиромаштијата и социјалната исклученост креираат комплексни и повеќедимензионални проблеми за македонската држава и општество, за чие решавање потребно е да се мобилизираат многу политики и да се ангажираат сите надлежни фактори во земјата.

Зголемената заложба на Република Македонија во однос на гореспоменатиот контекст најјасно е прикажана со големиот број усвоени закони и релевантни политички документи. Сите тие имаат цел да ги опфатат гореспоменатите прашања и да ги насочат напорите на државата кон нивно решавање.

Во однос на ова, треба да потсетиме дека тој процес е стимулиран и/или зајакнат со членството на земјата во клучните меѓународни меѓувладини организации, вклучувајќи го и системот на ОН, МОТ, Советот на Европа, преку усвојување конвенции и други инструменти од овие организации.

Ова особено се однесува на капацитетот на државата, како земја-кандидат за членство во ЕУ, и обезбедува дополнителна и комплементарна основа за голем број специфични национални активности во истиот контекст. Истото тоа се однесува и на тековниот процес на подготовка на земјата за Заедничкиот меморандум за социјална инклузија (*Joint Inclusion Memorandum - JIM*), кој треба биде склучен со ЕУ (дополнително на тековниот процес на усвојување на правото на заедницата, вклучувајќи ги и правата од социјалната сфера).

Во овој момент особено треба да се истакне комплементарноста меѓу тековните заложби на Македонија за постигнување на интегративните приоритети на ЕУ од областа на економијата и социјалата и нејзините заложби што се базираат на обврските и посветеноста кои потекнуваат од полноправното членство во Советот на Европа, ООН (на пример, постигнување на МРЦ), МОТ и други.

Гореспоменатата актуелност на заложбите што се однесуваат на борбата против сиромаштијата и социјалната исклученост во Република Македонија неодамна беше прикажана во *Националната стратегија за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост во Република Македонија 2010-2020 (National Strategy for Reducing Poverty and Social Exclusion in the Republic of Macedonia, 2010-2020 – NSRPSE)*, во која јасно е прикажана силната посветеност на земјата во однос на гореспоменатиот контекст и предизвиците со кои се соочува.

Врз основа на ова и гледано од перспектива на целите на проектот на Институтот „Лудвиг Болцман“ – Истражувачка асоцијација (БИМ-ФВ) „Социјална инклузија и човекови права во Македонија“, оваа публикација има цел да ги обезбеди најрелевантните информации што се однесуваат на Советот на Европа и пристапот за човекови права на ЕУ, за прашања од областа на социјалната инклузија и борбата против сиромаштијата.

Притоа, публикацијата главно е фокусирана на економските и социјалните права поврзани со гореспоменатите теми. Таа треба да обезбеди најосновни знаења за своите корисници и да им овозможи креирање соодветен пристап и методологија при справувањето со повеќедимензионалното субјективно прашање за борбата против сиромаштијата и социјалната исклученост во контекст на тековната социјална агенда на Македонија.

Поконкретно, публикацијата има цел да им овозможи на своите корисници спроведување севкупен мониторинг на тековните и на понатамошните активности кои Македонија ги спроведува на ова поле. Нејзина цел е воедно да ги стимулира и насочува корисниците да станат проактивни фактори во креирањето и спроведувањето на претходно споменатите домашни активности, особено оние во процесот на спроведување на Националната стратегија за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост и, најважно, во подготвителниот процес на склучување на Заедничкиот меморандум за инклузија на ЕУ и негово спроведување.

Публикацијата се состои од три дела:

Дел I е посветен на достигнувањата во гореспоменатите области на Советот на Европа;

Дел II е посветен на достигнувањата на Европска Унија во истите области, а

Дел III дава краток преглед на денешната правна рамка на човековите права и политичко акционите документи на Република Македонија. Последниот дел ги истакнува и обврските на Македонија пропишани со меѓународното право во гореспоменатите области.

Во секој случај, оваа публикација не го заменува она што беше објавено во претходното издание на оваа тема во рамките на споменатиот проект на БИМ–ФВ, туку е наменета за актуализирање и нејзино ревидирање и се дополнува со Европската рамка за човекови права во борбата против сиромаштијата и социјалната исклученост (како што може да се види од севкупните постигнувања на Советот на Европа и на ЕУ).

СОДРЖИНА

ПРВ ДЕЛ: СОВЕТ НА ЕВРОПА: ПРАВНА И ПОЛИТИЧКА РАМКА ЗА СОЦИЈАЛНА КОХЕЗИЈА И БОРБА ПРОТИВ СИРОМАШТИЈАТА	7	
1.1	Заштита на социоекономските права преку ECHR: Трендови и развој во ECtHR	7
1.2	Правни инструменти на Советот на Европа за поставување стандарди од социјалната област	8
1.2.1	Европска социјална повелба	8
1.2.1.1	Дополнителен протокол на Европската социјална повелба	9
1.2.1.2	Протокол за дополнување на Европската социјална повелба (Ревидирана) Европска социјална повелба	9
1.2.2	Дополнителен протокол за обезбедување систем на колективни жалби	11
1.3	Правни инструменти што се однесуваат на политиката на социјална сигурност на Советот на Европа	11
1.4	Политики на Советот на Европа што се однесуваат на други релевантни прашања	12
1.4.1	Политика на Советот на Европа за домување	12
1.4.2	Политика на Советот на Европа за лицата со хендикеп	13
1.4.3	Политика на Советот на Европа за деца и семејства	13
1.4.4	Политика на Советот на Европа за Ромите	14
ВТОР ДЕЛ: ПРАВНА И ПОЛИТИЧКА РАМКА НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА НА ПОЛЕТО НА СОЦИЈАЛНАТА ИНКЛУЗИЈА И БОРБАТА ПРОТИВ СИРОМАШТИЈАТА	16	
2.	Доаѓа на вредност на Лисабонскиот договор на ЕУ на полето на социјалната инклузија и борбата против сиромаштијата	16
2.1	Клучни одредби на Лисабонскиот договор на ЕУ за вработување, социјална политика и јавно здравство	18
2.1.1	Правна основа на ЕУ за вработување	18
2.1.2	Правна основа на ЕУ за социјална политика	18
2.1.3	Правна основа на ЕУ за политиката за јавно здравство	21
2.2	Повелба за основни права на ЕУ	21
2.3	Отворен метод на координација	22
2.3.1	Заеднички цели на Отворениот метод на координација	22
2.3.2	Заеднички показатели на Отворениот метод на координација	23
2.3.3	Национални извештаи за социјална заштита и социјална инклузија	24
2.3.4	Заеднички извештаи што се однесуваат на Отворениот метод на координација	24
2.3.5	Акциона програма на Заедницата што се однесува на Отворениот метод на координација	24
2.3.6	Процена на влијанието и зајакнување на Отворениот метод на координација	24
2.4	Обновена социјална агенда на ЕУ	25
2.5	ЕВРОПА 2020 – Европска стратегија за паметен, одржлив и инклузивен раст	25
2.6	Права на ЕУ поврзани со социјалната инклузија и борбата против сиромаштијата	25
2.6.1	Заштита на правата на вработените	25
2.6.1.1	Регулативи на ЕУ за здравство и безбедност при работа	26
2.6.2	Правото на заедницата (Acquis) на ЕУ на полето на социјалната сигурност	26
2.6.3	Политика на ЕУ за јавно здравство	27
2.6.3.1	Политика за ментално здравје на земјите-членки на ЕУ	28
2.6.4	Заштита на пациентите и превенција од инфекции предизвикани при здравствената нега	28
2.6.5	Политика на ЕУ за прашања што се однесуваат на лицата со хендикеп	28
2.6.6	Политика на ЕУ за старите лица	29
2.6.7	Политика на ЕУ за еднаквост меѓу мажите и жените	29
2.6.8	Политика на ЕУ против детската сиромаштија	30
2.6.9	Политика на ЕУ поврзана со ромските прашања	31
2.6.10	Други форми на социјална исклученост на ниво на ЕУ	31

2.7	Улогата на судската практика на Европскиот суд на правдата на полето на социјалната инклузија и борбата против сиромаштијата	32
2.8	Придонесот на ЕУ кон Милениумските развојни цели на Обединетите нации	33
ТРЕТ ДЕЛ: МАКЕДОНСКА НАЦИОНАЛНА ПРАВНА И ПОЛИТИЧКО АКЦИОНА РАМКА НА ПОЛЕТО НА БОРБАТА ПРОТИВ СИРОМАШТИЈАТА И СОЦИЈАЛНАТА ИНКЛУЗИЈА		34
3.1	Преглед на избрани уставни одредби	35
3.2	Македонска правна и политичка рамка за специфични области што се однесуваат на социјалната инклузија и борбата против сиромаштијата	37
3.2.1	Законодавство и политичко акциона рамка за работни односи	37
3.2.2	Законодавство и политичко акциона рамка за социјална заштита	38
3.2.3	Законодавство и политичко акциона рамка за здравствена заштита и здравствено осигурување	39
3.2.4	Законодавство и политичко акциона рамка за пензиско и инвалидско осигурување	40
3.2.5	Законодавство и политичко акциона рамка за родови прашања	41
3.2.6	Законодавство и политичко акциона рамка за домување	41
3.2.7	Законодавство и политичко акциона рамка за лица со посебни потреби	41
3.3	Законодавство и политичко акциона рамка за заштита на децата	42
3.4	Законодавство и политичко акциона рамка за заштита на жените	43
3.5	Други избрани закони од областа на борбата против сиромаштијата и социјалната исклученост	43
3.5.1	Закон за недискриминација	43
3.5.2	Обезбедување бесплатна правна помош	43
3.6	Правна и политичка рамка за заштита на останати ранливи категории лица	44
3.6.1	Странци и бегалци	44
3.6.2	Заштита на Ромите	45
3.6.3	Заштита на старите лица	45
3.6.4	Правна рамка за етнички малцинства	45
3.7	Улогата на регионалниот развој во борбата против сиромаштијата и социјалната исклученост	46
3.8	Рамка за електронски комуникации	47
3.9	Обврските на Македонија за мониторинг во контекст на меѓународните закони за човекови права	47
3.9.1	Обврските на Македонија за мониторинг во контекст на избраните правни инструменти на ОН	47
3.9.2	Обврските на Македонија за мониторинг во контекст на правните инструменти на Меѓународната организација на трудот	49
3.9.3	Обврските на Македонија за мониторинг во контекст на Европската социјална повелба на Советот на Европа	49
3.9.4	Обврски на Македонија како земја-кандидат за членство во ЕУ	49
Анекс 1: Список на правни инструменти на МОТ ратификувани од страна на Република Македонија		54
Анекс 2: Список на други правни инструменти на Советот на Европа и статус на ратификација од страна на Република Македонија		58
Анекс 3: Список на билатерални договори на Македонија од областа на социјалното осигурување		60
Користена литература		61

СПИСОК НА КРАТЕНКИ

- БИМ-ФВ** – Институт за човекови права „Лудвиг Болцман“ – истражувачка асоцијација
ЕУ - Европска Унија
МОТ – Меѓународна организација на трудот
МРЦ – Милениумски развојни цели
ОБСЕ – Организација за безбедност и соработка во Европа
ОМК – Отворен метод на координација
ОН – Обединети нации
СЗО – Светска здравствена организација
УНЕСКО – Организација за образование, наука и култура на Обединетите нации
УНИЦЕФ – Меѓународен фонд за деца при Обединетите нации за итни состојби
ETS – European Treaty Series (Европска договорна серија)
ETUC – European Trade Union Confederation (Европска конфедерација на синдикатите) CEEP – Centre of Enterprises with Public Participation (Центар на претпријатија со учество на јавноста)
CETS – Council of Europe Treaty Series (Договорна серија на Советот на Европа)
NAT – Commonly agreed national indicator (Заеднички усогласен национален показател)

1. СОВЕТ НА ЕВРОПА: ПРАВНА И ПОЛИТИЧКА РАМКА ЗА СОЦИЈАЛНА КОХЕЗИЈА И БОРБА ПРОТИВ СИРОМАШТИЈАТА

1.1. Заштита на социоекономските права преку Европската конвенција за човекови права и основни слободи (European Convention on Human Rights - ECHR): Трендови и развој во Европскиот суд за човекови права (European Court of Human Rights - ECtHR)

При справувањето со ова комплексно прашање, најпрво треба да се подвлече дека Европската конвенција за човекови права и основни слободи, со исклучок на првиот Протокол (членовите 1 и 2 го пропишуваат правото на сопственост и правото на образование), речиси целосно се фокусира на традиционалните прописи на граѓанските и политичките права.

На прв поглед, не дава многу информации за заштитата од недостиг на други слободи и неправилности или за „социјален напредок и подобар животен стандард со поголема слобода“.

Сепак, уште одамна, во случајот „Ајри против Ирска“, Европскиот суд за човекови права увиде дека постои совпаѓање во Европската конвенција за човекови права и основни слободи меѓу граѓанските и политичките права од една страна и социоекономските права од друга страна, аспект што сè уште се поддржува.

Иако свесен за границите на својата легитимна интервенција во националната политика на распределба на ресурсите, Европскиот суд за човекови права (European Convention on Human Rights – ECtHR) продолжува да ги поставува основите за оформување правен орган за социоекономски права преку зголеменото толкување на традиционалниот пропис за граѓански и политички права и развојот на позитивните државни обврски во членовите 2, 3, 6, 8 и 14 од Европската конвенција за човекови права и основни слободи (European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms – ECHR).

Прв протокол на Европската конвенција за човекови права и основни слободи

Член 1

Секое физичко или правно лице има право на непречено уживање на својата сопственост. Никој нема право да биде лишен од својата сопственост, освен кога тоа е од јавен интерес и под услови определени со закон и со општите принципи на меѓународното право. Претходните одредби на никаков начин не го спречуваат правото на државата да ги примени оние закони што се неопходни за да се контролира користењето на сопственоста, согласно со општите интереси, или да се обезбеди плаќање на даноците и на други придонеси или парични казни.

Член 2

Правото на образование е неоспорно. При извршувањето на своите активности преземени во областа на образованието и наставата, државата го почитува правото на родителите да обезбедат образование и настава согласно со своите верски и филозофски убедувања.

Постојат многу случаи на Европскиот суд за човекови права преку кои може да се прикаже потенцијалот за заштита на економските и на социјалните права загарантирани со други релевантни правни меѓународни инструменти, вклучувајќи ја и Конвенцијата на ОН за права на детето (Convention on the Rights of the Child - CRC).

Членовите 3 и 8 од Европската конвенција за човекови права и основни слободи покажуваат дека е постигнат напредок кон остварување на начелната надлежност во однос на позитивните обврски за обезбедување на основните човекови потреби на ранливите зависни поединци во голем број контексти, иако границите на државната одговорност и понатаму остануваат променливи и оспорувани.

Во овој поглед, вреди да се истакне неодамнешниот развој во правото што се однесува на член 14, прикажано во случајот

1.2. Правни инструменти на Советот на Европа за поставување стандарди од социјалната област

1.2.1. Европска социјална повелба (ETS бр. 035)

Како што е пропишано во Дел II „државите - договорни страни, како што е предвидено во Дел III, ги прифаќаат обврските што произлегуваат од долунаведените членови:

- Член 1 - право на работа;
- Член 2 - право на правични услови за работа;
- Член 3 - право на безбедни и здрави работни услови;
- Член 4 - право на фер надоместок;
- Член 5 - право на организирање;
- Член 6 - право на колективно преговарање;
- Член 7 - право на заштита на децата и младите лица;
- Член 8 - право на заштита на вработени жени;
- Член 9 - право на професионална ориентација;
- Член 10 - право на професионално образование;
- Член 11 - право на здравствена заштита;
- Член 12 - право на социјално осигурување;
- Член 13 - право на социјална и медицинска помош;
- Член 14 - право на користење на услугите од службите за социјална заштита;
- Член 15 - право на професионално образование на лицата со физички или ментален хендикеп, рехабилитација и социјална мобилизација;
- Член 16 - право на социјална, правна и економска помош за семејствата;
- Член 17 - право на мајките и децата на социјална и економска заштита;
- Член 18 - право на вршење профитабилна професија на територијата на која било од државите - договорни страни;
- Член 19 - право на заштита и помош на работниците - мигранти и нивните семејства“.

„Д.Х. против Република Чешка“ (Апликација бр. 57325/00, 13 ноември 2007), што претставува сигнал за промена од ограничен формалистички пристап кон пристап за справување со прашања на дискриминација.

Првиот правен инструмент на Советот на Европа што се занимава исклучиво со социјалните прашања е Европската социјална повелба (European Social Charter - ESC) од 1961 година (ETS) бр. 035. Таа е во корелација со Европската конвенција за човекови права во сферата на економските и социјалните права. Најрелевантните делови од Повелбата се Дел I, II и III.

Прв дел од Повелбата:

„Договорните страни, како цел на својата политика, прифаќаат да бидат водени од сите соодветни средства, било од национален или од меѓународен карактер, и да создадат услови во кои успешно може да се реализираат следниве права и принципи: секој треба да има можност да заработи за живот преку слободно избрано занимање; сите работници имаат право на правични услови за работа; сите работници имаат право да работат во безбедни и здрави работни услови; сите работници имаат право да добиваат пристоен надомест, доволен за достоин животен стандард за себе и за своите семејства; сите работници и работодавци имаат право на слобода на здружување во национални или меѓународни организации за заштита на своите економски и социјални интереси; сите работници и работодавци имаат право на колективно преговарање; децата и младите лица имаат право на посебна заштита од физичка и морална опасност на која се изложени; вработени жени во случај на бременост и други вработени жени имаат право на посебна заштита при работа; секој има право на соодветни услови за професионална ориентација со цел да му се помогне да го избере соодветното занимање во согласност со своите лични способности и интереси; секој има право на соодветни услови за професионална обука; секој има право да има корист од мерки што му овозможуваат уживање на највисок здравствен стандард; сите работници и лицата кои тие ги издржуваат имаат право на социјално осигурување; секој што нема соодветни ресурси има право на социјална и медицинска помош; секој има право да ги користи услугите за социјална заштита; лицата со хендикеп имаат право на професионално образование, рехабилитација и преселба без оглед на потеклото и природата на нивниот хендикеп; семејството како основна единица на општеството има право на соодветна социјална, правна и економска заштита за да го обезбеди својот целосен развој; децата и мајките, без оглед на нивниот брачен статус и семејни односи, имаат право на соодветна социјална и економска заштита; државјаните на една договорна страна имаат право да се вклучат во профитабилна работа на територијата на која било од другите договорни страни на рамноправна основа со државјаните на државата - домаќин, со ограничувања што се базираат на неоспорни економски или социјални причини; работниците - мигранти и нивните семејства кои припаѓаат на националностите на некоја од договорните страни имаат право на заштита и помош на територијата на која било друга договорна страна“.

1.2.1.1 Дополнителен протокол на Европската социјална повелба (ETS бр. 128)

Третиот дел од Повелбата го содржи членот 20 кој, меѓу другото, пропишува дека: „Секоја од договорните страни се обврзува: да го прифати првиот дел од оваа Повелба како изјава во која се утврдуваат целите што ќе ги остварува таа со сите соодветни средства согласно со одредбите од воведниот став на споменатиот дел; самата држава – договорна страна да прифати да биде обврзана барем со пет од следниве членови од вториот дел од оваа повелба: членовите 1, 5, 6, 12, 13, 16 и 19; дополнително на одбраните членови и во согласност со претходниот потстав, да прифати дополнителен број членови или ставови наброени во вториот дел од Повелбата, кои таа ќе ги избере, со тоа што вкупниот број на наброени членови или ставови што ги прифатила државата да не биде помал од 10 члена или 45 става...“

Секоја договорна страна одржува систем на инспекција на трудот согласно со националните услови“.

► **Дополнителниот протокол од 1998 (ETS бр. 128)** ги проширува социјалните и економските права загарантирани со Европската социјална повелба од 1961 година (ETS бр. 035), со додавање на следниве права: права на работниците за еднакви можности и еднаков третман околу прашањата за вработување и занимање без полова дискриминација; права на работниците да бидат информирани и консултирани за прашања што се однесуваат на работата; право на работниците да бидат вклучени во утврдувањето и подобрувањето на работните услови и работната средина во претпријатието; право на социјална заштита на стари лица.

1.2.1.2 Протокол за дополнување на Европската социјална повелба (ETS бр. 142)

► Овој протокол беше подготвен за потпишување во 1991 година и ќе стапи во сила кога ќе биде ратификуван од страна на сите вклучени страни во Европската социјална повелба (ETS бр. 35). Сепак, Комитетот на министри на 11 декември 1991 година ја донесе следнава одлука, која се однесува на неговата примена: „Пратениците [... 4] побараа од државите - потписнички на Повелбата и на супервизорските органи да предвидат примена на одредени мерки утврдени во овој протокол, пред тој да стапи во сила, до тој степен колку што ќе дозволи текстот на Повелбата“.

Протоколот за дополнување значително ги подобрува контролните механизми на Европската социјална повелба (ETS бр. 035 и бр. 163, како што е наведено подолу).

1.2.2 (Ревидирана) Европска социјална повелба (ETS бр. 163)

Мониторинг на примената на Европската социјална повелба

По ратификацијата на овој инструмент, државите - договорни страни мора да поднесуваат извештаи до Советот на Европа за начинот на кој ја применуваат Повелбата. Извештаите се јавни и може да бидат набљудувани од страна на социјалните

► **Ревидираната европска социјална повелба (Revised) European Social Charter - (R)ESC (ETS No. 163) од 1996 година** ги вклучува сите права во еден инструмент, загарантирани со Повелбата од 1961 година и со Дополнителниот протокол од 1988 (ETS бр. 128).

Овој документ го зема предвид развојот на настаните во Европа уште од времето на донесување на оригиналната Повелба во 1961 година и вклучува серија нови права (како што се правото на заштита од сиромаштија и социјална исклученост, право на домување, право на заштита во случај на прекин на работен однос).

партнери. Европскиот комитет на социјални права (European Committee of Social Rights - ECSR) е задолжен за проценување дали земјите ги почитуваат своите обврски. Овој комитет е составен од деветмина независни и непристрасни експерти. Заклучоците на Европскиот комитет на социјални права се пренесуваат до Владиниот комитет, составен од претставници на државите. Во овој комитет државите - претставнички гарантираат дека секоја од нив ги презема неопходните мерки за усогласување на состојбата согласно со Повелбата.

Во најсериозните случаи, Комитетот на министри, одлучувачко тело на Советот на Европа, им дава препораки на државите да ја променат легислативата, одредбите или практиките што не се во согласност со обврските на Повелбата.

Во гореспоменатиот контекст, особено важен е новиот систем воспоставен за презентација на извештаите за примена на Европската социјална повелба.

Според новиот систем:

„Од државите се очекува да презентираат годишен извештај на дел од одредбите од Повелбата (било да е тоа од Повелбата од 1961 година било од ревидираната Повелба во 1996 година), поделени во четири тематски групи. На овој начин, секоја одредба од Повелбата треба да биде презентирана еднаш на секои четири години. Четирите групи одредби се следниве:

Група 1 Вработување, обуки и еднакви можности	
- Член 1	- Член 18
- Член 9	- Член 20
- Член 10	- Член 24
- Член 15	- Член 25

Група 2 Здравство, социјална безбедност и социјална заштита	
- Член 3	- Член 14
- Член 11	- Член 23
- Член 12	- Член 30
- Член 13	

Група 3 Работнички права	
- Член 2	- Член 22
- Член 4	- Член 26
- Член 5	- Член 28
- Член 6	- Член 29
- Член 21	

Исто така, тој предизвика серија дополнувања, вклучувајќи ги зајакнувањето на принципот на недискриминација, подобрување на родовата еднаквост во сите области опфатени со договорот, подобра заштита за време на мајчинство и социјална заштита на мајките, подобра социјална, правна и економска заштита на вработени деца, подобра заштита на лицата со хендикеп.

Овој инструмент беше креиран на начин да биде автономен, но со истата супервизорска машинерија како и Повелбата. Тој не е во конфликт со Повелбата, но се стреми кон нејзина евентуална замена¹.

Овде треба да се спомене и **членот Ц**, кој се однесува на *мониторинг на спроведувањето на преземените активности содржани во оваа повелба*. Тој упатува на тоа дека *„спроведувањето на правните обврски содржани во ревидираната повелба подлежат на истиот надзор како и Европската социјална повелба“*, како што може да се види подолу.

Исто така важно е да се земе предвид членот Д (од Ревидираната европска социјална повелба), кој се однесува на *„колективни жалби“*.

Како што е наведено во овој член: *„Одредбите на Дополнителниот протокол на Европската социјална повелба што обезбедуваат систем на колективни жалби се однесуваат на обврските дадени во оваа повелба за државите кои го имаат ратификувано споменатиот Протокол.*

Секоја држава што не е обврзана со Дополнителниот протокол на Европската социјална повелба, кој обезбедува систем на колективни жалби, при предавањето на инструментите за ратификација, прифаќање или одобрување на оваа повелба, или кога било подоцна, преку писмено известување адресирано до Генералниот секретаријат на Советот на Европа, може да изјави дека прифаќа мониторинг на своите обврски во рамките на Повелбата, следејќи ги процедурите предвидени со споменатиот Протокол“.

1. Ова е регулирано со член Б од Ревидираната социјална повелба (ETS бр.163), која се однесува на поврзаноста на Европската социјална повелба (ETS бр. 035) и Дополнителниот протокол од 1988 година (ETS бр. 128).

Група 4 Деца, семејства, мигранти	
- Член 7	- Член 19
- Член 8	- Член 27
- Член 16	- Член 31
- Член 17	

Извештаите треба да бидат презентирани на 31 октомври секоја година. Европскиот комитет за социјални права ги објавува заклучоците од извештаите пред крајот на следната година. Овој систем стапи во сила во 2007 година. Од државите кои неодамна ја ратификуваа Социјалната повелба од 1961 година не се очекува да испраќаат целосни извештаи. Исто така, повеќе не постојат извештаи за која било неактивна одредба за државите кои неодамна ја ратификуваа ревидираната Социјална повелба од 1996 година.

1.2.3 Дополнителен протокол за обезбедување систем на колективни жалби (CETS 158)

Намената на овој протокол е подобрување на ефикасноста на механизмите за мониторинг од Европската социјална повелба, овозможувајќи колективни жалби за справување со потврдени прекршувања на Повелбата, дополнително на моменталната процедура за испитување на владините извештаи.

Органите што се задолжени да поднесуваат колективни жалби вклучуваат: меѓународни организации на работодавци и работнички синдикати што учествуваат во работата на Владиноот комитет при спроведувањето на член 27, став 2 од Повелбата; други меѓународни невладини организации со консултантски статус во Советот на Европа кои се наоѓаат на посебен список, креиран за оваа намена од страна на Владиноот комитет и национални организации на работодавци и работнички синдикати од засегнатата договорна страна.

Дополнително на ова, секоја држава - договорна страна, со претходна изјава до Генералниот секретар, може да овласти национални невладини организации за поднесување жалби.

1.3 Правни инструменти што се однесуваат на политиката на социјална сигурност на Советот на Европа

Основни инструменти за утврдување стандарди на Советот на Европа:

- Европски кодекс за социјална сигурност и неговиот протокол и
- Ревидиран европски кодекс за социјална сигурност

Овие специјализирани инструменти за социјална сигурност формираат суштинска

Правото на социјална сигурност е загарантирано со Европската социјална повелба; државите што ја ратификувале Ревидираната европска социјална повелба и го прифатиле член 12, став 2, се обврзани да го одржуваат социјалниот сигурносен систем на задоволително ниво, во најмала рака, еднакво на нивото неопходно за ратификацијата на Европскиот кодекс за социјална сигурност (European Code of Social Security – ECSS). Затоа, една од главните задачи на Советот на Европа е унапредување на Европскиот кодекс за социјална сигурност, со цел да обезбеди заеднички вредности на полето на социјалната кохезија во земјите-членки.

Кодексот и неговиот протокол не наметнуваат стандардизација на националните системи за социјална сигурност; тие објаснуваат што мора да се постигне, а притоа дозволуваат

компонента за заштита на човековите права преку Советот на Европа.

Инструменти за координација на Советот на Европа наменети за координирање на социјалната сигурност:

- Европска внатрешна спогодба за шеми на социјална сигурност, која се однесува на стари лица, лица со хендикеп и преживевани лица (лица кои можат да имаат бенефиции врз основа на смрт, како што се вдовиците и сирачињата) (ETS бр. 012), комплетирана со Протоколот (ETS бр. 012A)
- Европска внатрешна спогодба за социјална сигурност на други групи, покрај шемите за стари лица, лица со хендикеп и преживевани лица. (ETS бр. 013), комплетирана со Протоколот (ETS бр. 013A)
- Европска конвенција за социјална и медицинска помош (ETS бр. 014), комплетирана со Протоколот (ETS бр. 014A)

1.4. Политики на Советот на Европа што се однесуваат на други релевантни прашања

1.4.1 Политика на Советот на Европа за домување

Постојат голем број одредби на Европската конвенција за човекови права и основни слободи што гарантираат заштита на главните елементи на правото на соодветно домување. Во овој контекст, меѓу другото, треба да се истакне дека, во согласност со судската практика на Европскиот суд за човекови права, „намерното уништување на сопственоста може под одредени услови да се смета како нехуман и понижувачки третман“.

Дополнително на ова, Европскиот суд за човекови права во член 8 има опширно развиен концепт на „позитивни обврски“ што се однесуваат на правото, според кое државата – договорна страна мора не само да го ограничи своето влијание кон она што е компатибилно со член 8 туку, исто така, може да има позитивна обврска да го заштити

секоја држава сама да определи на кој начин ќе се постигне предвиденото; постојат девет работи што не можат да се предвидат (исто така, познати и како социјални ризици), кои вклучуваат: медицинска нега, надомест за боледување, надомест за невработени, старосна пензија, надомест за повреда на работно место, семејна пензија, надомест за породилно отсуство, надомест за лица со хендикеп, надомест за преживевани.

Што се однесува до Ревидираниот европски кодекс за социјална сигурност (Revised European Code of Social Security - (R)ECSS), треба да се нагласи дека тој го рефлектира развојот во филозофијата на социјалната сигурност во текот на изминатите дваесет и две години помеѓу стапувањето во сила на Европскиот кодекс и финализирањето на Ревидираниот европски кодекс за социјална сигурност.

Најважно е дека, исто како и Европскиот кодекс, Ревидираниот европски кодекс издвојува девет работи што не можат да се предвидат, дозволувајќи и на секоја држава сама да ги избере социјалните ризици што има намера да ги прифати.

Како и да е, за разлика од Европскиот кодекс, на сите непредвидливи работи во Ревидираниот европски кодекс им се дава иста тежина. Тој дава флексибилност потребна за соочување со предизвиците на денешното време, како што се стареењето на населението и зголемените трошоци за медицинска нега, а воедно и за соочување со кои било идни предизвици².

Политиката за домување на Советот на Европа е детално прикажана во неодамнешниот Нацрт-извештај околу ова прашање, креиран од Групата специјалисти за политики за домување за социјална кохезија (Group of Specialists on Housing Policies for Social Cohesion - CS-HO).

Како што е наведено во овој извештај, „Ревидираната европска социјална повелба е таа што стави акцент на проблемите за домување на социјално ранливи групи, поткрепени со ревидираната стратегија за социјална кохезија на Советот на Европа“.

Овој извештај имаше цел да придонесе кон заложбите насочени кон подобрување на пристапот за домување на социјално ранливите групи во Европа, кои беа потврдени со Насоките за пристап за домување на ранливите групи, подготвени од страна на Групата специјалисти за политики за домување за социјална кохезија.

Насоките ги истакнуваат клучните предуслови за ефикасна политика за домување на ранливите групи преку набројување голем број можни специфични алатки за подобрување на условите за домување. Во овој контекст, треба да се земе предвид и зголемената улога на правната практика на

2. Имајте предвид дека Ревидираниот европски кодекс за социјална сигурност, (до јуни 2010), сè уште не е ратификуван од страна на ниедна држава-членка на Советот на Европа, па поради тоа сè уште не е стапен во сила.

уживањето на тие права и да гарантира нивно почитување во домашното право.

Исто така, заштитата што произлегува од член 1 од Протоколот 1 на Европската конвенција за човекови права и основни слободи и гарантира мирно уживање во сопственоста ја вклучува и заштитата на правото на домување.

Паралелно со гореспоменатото, треба да се земе предвид и проширеното право на Европскиот комитет за социјални права, вклучувајќи го и она што се однесува на правото на домување. Според него, се работи за повеќе права што го надминуваат едноставното право на домување: „Правото на домување дозволува уживање на многу други права – како граѓански и политички така и економски, социјални и културни права. Правото на домување е право од суштинска важност за семејството“.

1.4.2 Политика на Советот на Европа за лицата со хендикеп

Постојат голем број специфични препораки од страна на Советот на Европа кои, меѓу другото, се однесуваат на ова прашање:

- Препораката бр. R (92) 6 од 1992 година за кохерентна политика за лица со хендикеп
- Повелбата за стручна процена на лицата со хендикеп (Одлука AP (95) 3) од 1995 година
- Министерската декларација од Малага за лицата со хендикеп – „Напредок кон целосно учество како граѓани“ (мај 2003 година)
- Акциониот план за лица со хендикеп на Советот на Европа 2006-2015.

1.4.3 Политика на Советот на Европа за деца и за семејства

Ревидираната европска социјална повелба треба да се спомене како најголем европски договор што ги гарантира правата на децата.

Ова прашање, исто така, опфатено е со голем број препораки од страна на Советот на Европа кои, меѓу другото, ги вклучуваат и препораката што се однесува на Родителска одговорност, бр. R (84) 4 и препораката што се однесува на Поддршка на позитивно родителство (2006), 19. За крај, треба да се спомене и програмата на Советот на Европа „Градење на Европа за децата и со децата“ 2006-2009, која водеше кон усвојување на најрелевантниот референтен документ, т.е. Стратегија за градење на Европа за децата и со децата 2009-2011 (од 2008

Европскиот суд за човекови права и практиката развиена во рамките на гореспоменатата Ревидирана европска социјална повелба (т.е. Европскиот комитет за социјални права) и сродните механизми за колективни жалби.

Клучниот правен текст на Советот на Европа околу ова прашање е Делумниот договор од областа на социјално и јавно здравство, во кој како договорни страни се вклучени следниве држави-членки: Австрија, Белгија, Кипар, Данска, Финска, Франција, Германија, Ирска, Италија, Луксембург, Холандија, Норвешка, Португалија, Словенија, Шпанија, Шведска, Швајцарија и Велика Британија.

Што се однесува до Акциониот план на Советот на Европа за лицата со хендикеп, треба да се напомене дека тој треба да служи како практична алатка за развој и спроведување одржливи стратегии што ќе придонесат за целосна вклученост во општеството на лицата со хендикеп и нивно конечно интегрирање во сите политички области на државите-членки³. За крај, исто така, треба да се земат предвид судските практики на Европскиот суд за човекови права и на Европскиот комитет за социјални права, кои имаат суштинска улога и влијание врз развојот и унапредувањето на човековите права за лицата со хендикеп.

Гледано од перспектива на севкупноста на конвенциите на Советот на Европа, треба да се истакне дека постојат голем број инструменти на Советот на Европа кои разработуваат специфични теми што се однесуваат на децата, како што се: Европска конвенција за правен статус на децата родени вонбрачно (ETS бр. 085); Европска конвенција за остварување на детските права (ETS бр. 160); Конвенција за контакти што ги засегаат децата (ETS бр. 192); Европска конвенција

3. Во овој контекст, важно е да се спомене Европскиот форум за координација на Акциониот план за лица со хендикеп (European Co-ordination Forum for the CoE's Disability Action Plan - САНПАН) (2006-2015) на Советот на Европа.

Гледано од оваа перспектива, гореспоменатиот Делумен договор (со ограничен број држави-членки) сега е заменет со „моделот заснован на социјални и човекови права“, кој резултира со создавање платформа за долгорочна меѓународна соработка за лица со хендикеп за сите држави-членки на Советот на Европа.

година), чија цел е да ја поддржи имплементацијата на стандардите за човекови права на Советот на Европа и меѓународните стандарди, меѓу кои и Конвенцијата за правата на детето на ОН.

1.4.4 Политика на Советот на Европа за Ромите

- Препорака (2005) 4 за подобрување на условите за домување на Ромите и патувачките семејства низ Европа
- Препорака бр. R (2000 година) 4 за образование на ромските деца во Европа
- Препорака (2001 година) 17 за подобрување на економската состојба и на состојбата со вработување на Ромите и патувачките семејства низ Европа

за посвојување деца (ETS бр. 058); Ревидирана европска конвенција за посвојување деца (CETS бр. 202) и Европска конвенција за враќање на малолетници во сопствената татковина (ETS бр. 071), која сè уште не е правосилна.

Од голема важност за оваа предметна област се и одредбите од Европската конвенција за човекови права и основни слободи, кои можат да се користат за заштита на правата на децата и правата на семејствата. Имено, голем број од одредбите на оваа конвенција се од особена важност за семејствата и за децата, како што се правото на почитување на приватен и семеен живот, правото на брак и основање семејства, правото на пристап до судовите, правото на родителите да им обезбедат образование на своите деца во согласност со сопствените убедувања и верувања.

Како резултат на тоа, постојат голем број случаи на Европскиот суд за човекови права што се занимаваат со семејни прашања.

Не постои посебна конвенција на Советот на Европа што се однесува исклучиво на Ромите, но сите клучни правни инструменти што беа споменати погоре се од голема важност и за ромското население.

Ова ги вклучува соодветните судски практики на Европската конвенција за човекови права и на Европскиот суд за човекови права, како и на Ревидираната европска социјална повелба и нејзините механизми за мониторинг.

Во овој контекст, треба да се земат предвид и работата на Европската комисија против расизам и нетрпеливост (European Commission against Racism and Intolerance - ECRI) на Советот на Европа и извештаите од мониторингот кои, меѓу другото, ги опфаќаат и проблемите на ромското население во државите-членки⁴.

4. Работата на Европската комисија против расизам и нетрпеливост (European Commission against Racism and Intolerance - ECRI) се базира на сопствените Препораки за општа политика, како и на сите правни инструменти на Советот на Европа.

КЛУЧНА ЗАБЕЛЕШКА

Врз основа на клучните точки, наведени во поглавјата на првиот дел од оваа публикација, треба да се спомене и неодамнешната таканаречена **Московска декларација „Инвестирање во социјална кохезија - инвестирање во стабилност и благосостојба на општеството“**, усвоена на Конференцијата на министри на Советот на Европа, одговорни за социјална кохезија (Москва, 26-27 февруари 2009 година).

При реафирмацијата на улогата на пристапот заснован на права за социјална кохезија, кој бара мерки за социјална и економска политика што му обезбедуваат ефикасен пристап на секој поединец за остварување на своите права, особено на секој што живее на ризик од сиромаштија и социјална исклученост, оваа декларација ја потврдува потребата за промоција на социјалните права, преку признавање дека социјалната сигурност и социјалната заштита се столбови на социјалната кохезија.

Декларацијата ја промовира ратификацијата на релевантните инструменти на Советот на Европа, вклучувајќи ги и Европската социјална повелба и Ревидираната европска социјална повелба, Европскиот кодекс за социјална сигурност и неговиот Протокол, како и Европската конвенција за социјална сигурност.

Затоа, при анализата на соодветната улога на Советот на Европа за сите гореспоменати области, треба да се земат предвид и сите останати релевантни конвенции на Советот на Европа и зголемениот број специфични конвенции што се однесуваат на извештаите за мониторинг, како и на извештаите и препораките усвоени од Комитетот на министри на Советот на Европа, Парламентарното собрание и Конгресот на локални и регионални власти⁵. Тука би била вклучена и работата на останатите тела на Советот на Европа, вклучувајќи ги **Комесарот за човекови прашања и Европската комисија против расизам и нетрпеливост** и други тела.

За крај, јасно може да се види придонесот на Советот на Европа во однос на соодветните Милениумски развојни цели на Обединетите нации, во контекст на Варшавскиот акционен план, кој вклучува билатерални односи меѓу Советот на Европа и други меѓувладини организации, вклучувајќи ги ООН, ЕУ и ОБСЕ.

Накратко, имплементацијата на сите правни и политичко акциони документи на Советот на Европа од страна на неговите земји-членки, всушност, директно придонесува кон имплементацијата на Милениумските развојни цели на ООН.

5. Во овој контекст, треба да се земат предвид сите релевантни правни и други инструменти на Советот на Европа кои, меѓу другото, се занимаваат со прашања од областа на: „здравствената политика, промоција и развој“, „трансплантацијата“, мерките за здравствена политика во корист на специфичните ранливи групи во општеството, како што се: хронично болни лица, стари лица, маргинализирано население, затвореници, семејства со самохрани родители, интеркултурален дијалог, млади лица, мигранти и сите тие се достапни на веб-страницата на Советот на Европа.

Важно е да се земе предвид и правната практика на Советот на Европа, која се занимава со прашања што се однесуваат на „вработување и заштита на работниците“.

ПРАВНА И ПОЛИТИЧКА РАМКА НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА НА ПОЛЕТО НА СОЦИЈАЛНАТА ИНКЛУЗИЈА И БОРБАТА ПРОТИВ СИРОМАШТИЈАТА

ВОВЕД

Концептот за борба против сиромаштијата и социјалната исклученост е јасно прикажан и на ниво на Европската Унија (ЕУ). На Лисабонскиот самит во 2000 година, земјите-членки се обврзаа да направат напредок кон елиминирање на сиромаштијата во Европа до 2010 година.

Најважно е тоа што на овој самит беше донесена одлука земјите-членки да ги координираат своите политики за борба против сиромаштијата и социјалната исклученост врз основа на таканаречениот Отворен метод на координација (ОМК).

Во овој контекст, треба да се додаде и зголемениот број на релевантни правни и политички инструменти на ЕУ, усвоени од страна на сите соодветни клучни органи на ЕУ, како и неодамнешниот придонес кон Лисабонскиот договор на ЕУ.

Заложбата на ЕУ во гореспоменатиот контекст неодамна беше истакната преку официјалниот почеток на **Европската година за борба против сиромаштијата и социјалната исклученост** под мотото „Стоп за сиромаштијата сега!“ (јануари 2010 година).

2. Додадена вредност на Лисабонскиот договор на ЕУ на полето на социјалната инклузија и борбата против сиромаштијата

Пред да се започне со ова комплексно прашање, најпрво треба да се земат предвид специфичните особини на ЕУ како меѓувладина организација, нејзината организациска структура и односите со земјите-членки, кои истовремено се и полноправни членки на Советот на Европа.

Во овој контекст, треба да се подвлече дека Лисабонскиот договор не и пренесува на ЕУ нови основни надлежности од областа на социјалните прашања, вработување и еднакви можности, туку ги зацврстува веќе постојните; социјалните политики остануваат во надлежност на земјите-членки. Лисабонскиот договор отвори можности и за понатамошен стратегиски развој за социјална Европа.

Најпрво, станува збор за група вредности загарантирани со Лисабонскиот договор, во кој дополнително, покрај оние од претходните договори (како што се слобода, демократија, владеење на правото и човекови права), се вбројуваат и човековото достоинство и еднаквост како вредности на Унијата. Договорот го истакнува и придонесот на Унијата за мир, безбедност, одржлив развој, слободна и фер трговија и солидарност, како и елиминација на сиромаштијата и заштита на човековите права.

Второ, овој договор е дополнет со целите на Унијата: Лисабонскиот договор јасно ги става социјалните и економските цели на исто ниво.

Паралелно со овој пристап, во прилог на Договорот постои Протокол на услуги од општ интерес, кој ја истакнува важноста на јавните услуги за социјално одржлива унија и ја потврдува одговорноста на земјите-членки за нивно воспоставување и организирање.

Договорот ги додава и „еднаквоста меѓу жените и мажите, солидарноста меѓу генерациите и заштитата на правата на детето“ кон социјалните цели на ЕУ.

Трето, Лисабонскиот договор ја признава **Повелбата за основните права на ЕУ**, која има иста правна вредност како и договорите.

Четврто, овде е важно да се спомене социјалниот дијалог: дијалогот меѓу претставниците на синдикатите и работничките организации на европско ниво, кој е еден од столбовите на европскиот социјален модел. Во овој контекст, треба да се додаде и новата хоризонтална „социјална“ клаузула, која наметнува да се земат предвид социјалните барања во политиките на Унијата.

Овие барања се „поврзани со зголемување на нивото на вработување, гарантирање соодветна социјална заштита, борба против социјалната исклученост, високо ниво на образование, обуки и заштита на човековото здравје“.

Лисабонскиот договор ја потврдува и улогата на социјалните партнери и го зајакнува социјалниот дијалог. Да сумираме, Лисабонскиот договор нуди нова стратегиска можност за понатамошен развој и зајакнување на социјалната димензија на ниво на ЕУ.

Европската унија ги координира и ги охрабрува националните влади да се борат против сиромаштијата и социјалната исклученост, ги реформира нивните системи на социјална заштита, учејќи едни од други и утврдува која политика најдобро функционира.

Во овој контекст, земјите-членки на ЕУ соработуваат, користејќи рамка за политичка соработка наречена Отворен метод на координација (ОМК).

2.1 Клучни одредби на Лисабонскиот договор на ЕУ за вработување, социјална политика и јавно здравство

2.1.1 Правна основа на ЕУ за вработување

Ова прашање е опфатено со поглавјето IX за вработување од Договорот за функционирање на Европската Унија (Treaty on the Functioning of the European Union - TFEU), кое ги содржи следниве релевантни членови и ја гарантира правната основа за дејствување и на Унијата и на нејзините земји-членки на ова поле:

*Член 145 пропишува дека: „Земјите-членки и Унијата, во согласност со ова поглавје, работат кон развивање координирана стратегија за вработување и особено за унапредување на вешта, обучена и приспособлива работна сила и кон развивање пазари на труд што одговараат на економските промени, со цел да ги постигнат целите дефинирани со член 3 од Договорот на Европската Унија“.

*Член 146, според кој: „Земјите-членки преку своите политики за вработување придонесуваат кон постигнување на целите наведени во член 145 на начин доследен на општите насоки за економските политики на земјите-членки и на Унијата, согласно со член 121(2).“

Имајќи ги предвид националните практики што се однесуваат на одговорностите на управителите и на работниците, земјите-членки го промовираат вработувањето како прашање од заедничка грижа и ги координираат своите активности на ова поле во рамките на Советот во согласност со одредбите на член 148“.

*Член 147 пропишува дека „Унијата придонесува кон високо ниво на вработеност преку охрабрување на соработката меѓу земјите-членки, поддржувајќи ги и дополнувајќи ги нивните активности доколку е потребно. При спроведувањето, се почитуваат надлежностите на земјите-членки. Целта за постигнување високо ниво на вработување се зема предвид во формулирањето и спроведувањето на политиките и активностите на Унијата“.

*Член 148 вели дека „Европскиот совет секоја година ја има предвид состојбата со вработувањето во Унијата и носи соодветни заклучоци врз основа на заедничките годишни извештаи од страна на Советот и Комисијата. Врз основа на заклучоците од Европскиот совет, по предлог на Комисијата и по консултација со Европскиот парламент, Економскиот и социјален комитет, Комитетот на региони и Комитетот за вработување, истакнати во член 150, секоја година Советот изработува нацрт-насоки кои земјите-членки ги земаат предвид во своите политики за вработување. Овие насоки се доследни на општите насоки усвоени согласно со членот 121(2)“.

*Член 149, според кој, „Европскиот парламент и Советот, кои дејствуваат во согласност со вообичаените законодавни процедури и по консултацији со Економскиот и социјален комитет и Комитетот на региони, можат да усвојат стимулативни мерки, креирани за охрабрување на соработката меѓу земјите-членки. Со тоа ги поддржуваат нивните активности на полето на вработување преку иницијативи, чија цел е да постигнат развојни размени на информации и добри практики, обезбедувајќи компаративна анализа и совети, како и унапредување на иновативни пристапи и развојни искуства, особено како ресурси за пилот-проекти. Овие мерки не ги вклучуваат хармонизацијата на законите и регулативите на земјите-членки“.

2.1.2 Правна основа на ЕУ за социјална политика

Ова прашање е опфатено со поглавјето X од Лисабонскиот договор кое, меѓу другото, ги вклучува следниве членови кои ја обезбедуваат правната основа за активностите на Унијата и на земјите-членки на ова поле:

Член 151, кој гласи: „Унијата и земјите-членки, имајќи ги предвид основните социјални права, како што се правата засновани со Европската социјална повелба, потпишана во Торино на 21 октомври 1961 година, и Повелбата на заедницата за основни социјални права на работниците од 1989 година, имаат цел да го унапредат вработувањето, да ги подобрат животните и работните услови и да овозможат нивна хармонизација, соодветна социјална заштита, дијалог меѓу управителите и работниците, развој на човечките ресурси, со цел да постои континуитет на полето на вработувањето и борбата против исклученоста.“

За оваа цел, Унијата и земјите-членки спроведуваат мерки кои ги земаат предвид различните форми на национални практики, особено на полето на договорни односи и потребата да се одржи конкурентноста на економијата во Унијата.

Тие веруваат дека таков развој ќе произлезе не само од функционирањето на внатрешен пазар, кој ќе биде од корист

за хармонизирање на социјалните системи, туку и од обезбедените процедури во договорите и приближувањето на одредбите утврдени со закон, регулативи или административно дејствување“⁶.

*Член 152, според кој „Унијата ја препознава и промовира улогата на социјалните партнери на ниво на ЕУ, земајќи ги предвид разликите на националните системи. Тој го олеснува дијалогот меѓу социјалните партнери, почитувајќи ја нивната автономија“. Како што е пропишано понатаму со овој член: „Трипартитниот социјален самит за пораст и вработување придонесува кон социјален дијалог“.

*Член 153, кој овозможува Унијата да ги поддржува и дополнува активностите на земјите-членки во следниве области:

- (а) подобрување, особено во работната средина за заштита на здравјето и безбедноста на работниците;
- (б) работни услови;
- (в) социјална сигурност и социјална заштита на работниците;
- (г) заштита на работниците во случај на прекин на работниот однос;
- (д) информираност и советување на работниците;
- (з) претставување и колективна одбрана на интересите на работниците и на работодавците, вклучувајќи заедничко одлучување, предмет на став 5 од овој член;
- (е) услови на вработување за националности од трети земји со легално живеалиште на територијата на Унијата;
- (ж) интеграција без предрасуди на лица исклучени од пазарот на трудот, согласно со член 166;
- (з) еднаквост меѓу мажите и жените во однос на можностите на пазарот на трудот и третман за време на работата;
- (с) борба против социјалната исклученост;
- (и) модернизација на системите за социјална заштита што не се во спротивност со точка (в).

* Член 154, кој ја пропишува „задачата на Комисијата за унапредување на консултацијата меѓу управителите и работниците на ниво на Унијата и преземање релевантни мерки за олеснување на нивниот дијалог преку обезбедување балансирана поддршка за страните“.

*Член 155, кој, меѓу другото, пропишува дека: „Управителите и работниците го посакуваат дијалогот на ниво на Унијата и тој води до договорни односи и договори“.

*Член 156, кој вели дека „со цел да се постигнат целите на членот 151, кои не се во спротивност со другите одредби од договорите, Комисијата ја охрабрува соработката меѓу земјите-членки и ја олеснува координацијата на нејзините активности на сите полиња на социјална политика од оваа повелба, особено околу прашања што се однесуваат на: вработување; закон за труд и работни услови; основни и напредни професионални обуки; социјална сигурност; превенција од незгода при работа и болести; хигиена при работа; право на здружување и колективно преговарање меѓу работодавците и работниците“.

*Член 157, кој пропишува дека „секоја земја-членка ја гарантира примената на принципот за еднакво плаќање на мажите и жените за еднаква работа и еднакви вредности. Понатаму, во став 2 во членот стои дека „Европскиот парламент и Советот дејствуваат во согласност со редовните законодавни процедури, а по консултација на Економскиот и социјален комитет, усвојуваат мерки за гарантирање на примената на принципот за еднакви можности и еднаков третман на мажите и жените во однос на прашањата за вработување и занимање, вклучувајќи го принципот на еднакво плаќање за еднаква работа со еднакви вредности“.

*Член 158, според кој, „земјите-членки се трудат да ја одржат веќе постојната еднаквост во шемите за платен одмор“.

* Член 159, со кој Комисијата се овластува да изработува извештај за напредокот на постигнувањето на целите од член 151 секоја година, вклучувајќи ја демографската состојба на Унијата.

6. Во гореспоменатиот контекст, треба да се земе предвид дека, Повелбата на Заедницата за основни социјални права на работниците беше донесена на 9 декември 1989 година со декларација од сите земји-членки, со исклучок на Велика Британија. Во секој случај, Повелбата ги воспостави најголемиот број принципи врз кои беа основани европските модели на Законот за работни односи и го оформија развојот на актуелниот Европски социјален модел.

* Член 160, со кој Советот се овластува да воспостави Комитет за социјална заштита со статус на советодавен орган, со цел да ја унапредува соработката во политиките за социјална заштита меѓу земјите-членки и Комисијата, постапувајќи врз основа на престо мнозинство и по консултација со Европскиот парламент.

ЗАБЕЛЕШКА

Од гореспоменатите членови може да се разбере улогата и вклученоста на социјалните партнери на европско ниво, кои се организирани во три различни вида активности:

трипартитна консултација, консултација на социјалните партнери, кои ги опфаќаат активностите на консултативните комитети и официјалните консултации во духот на гореспоменатиот член 153 од Договорот за функционирање на Европската Унија и Европскиот социјален дијалог. Последниот се однесува на двопартитната работа на социјалните партнери, во контекст на официјалните консултации на Комисијата засновани на гореспоменатите членови 153 и 154 од Договорот за функционирање на Европската Унија.

Што се однесува до трипартитната консултација, треба да се забележи дека постои таканаречен Трипартитен социјален самит, формиран од претставниците на официјалното претседателство на Советот, наредните две претседателства, Комисијата и социјалните партнери⁷.

Области што ги опфаќаат трипартитните консултации се: макроекономски дијалог, вработување, социјална заштита, образование и обука.

Што се однесува до Европскиот социјален дијалог, треба да се забележи дека тој е основен елемент на Европскиот социјален модел, кој опфаќа дискусии, преговарање и заеднички активности преземени од европските социјални партнери.

Во овој поглед, треба да се спомене дека критериумите за претставниците на организациите се поставени во документот на Комисијата, т.н. **Комуникација што се однесува на примената на договорот за социјална политика (КОМ) (93) 600**⁸.

Европскиот социјален дијалог може да биде меѓусекторски и секторски.

Меѓусекторскиот ги опфаќа целата економија и пазарот на трудот, а неговата намена е да го промовира дијалогот меѓу работничките синдикати и организациите на работодавците во клучните области, заеднички за теми поврзани со вработувања и социјални прашања.

Социјалните партнери креираа голем број значајни меѓусекторски (таканаречени рамковни) договори, спроведени преку директиви или автономни курсови.

Европскиот секторски социјален дијалог е инструмент на социјалната политика на ЕУ и на индустриските односи на секторско ниво. Тој се состои од преговарања меѓу европските работнички синдикати и организациите на работодавците за специфичен сектор во економијата. Комитетите на секторскиот социјален дијалог може да преземаат заеднички активности, да усвојуваат насоки и да склучуваат договори, директно придонесувајќи кон оформување на законодавствата и политиките за труд на ЕУ.

Гореспоменатиот контекст е најрелевантен за разбирање на Европските работнички совети, формирани со цел да им дадат директна насока за комуникација со највисокото ниво - менаџментот на претставниците на работниците во големите мултинационални компании од сите европски држави⁹.

За крај, треба да се спомене поимот Корпоративна општествена одговорност (Corporate Social Responsibility - CSR), опишан во документот Комуникација на Комисијата за спроведување партнерства за раст и работни места: Европа да стане центар за компетенции за корпоративна општествена одговорност (22 март 2006 година).

7. Во гореспоменатиот контекст, треба да се истакне дека терминот социјални партнери вообичаено се користи во Европа и тој се однесува на претставниците на управителите и на работниците, т.е. на организациите на работодавците и на работничките синдикати.

8. Имајте предвид дека Комисијата редовно издава список на европските социјални партнерски организации кои, од аспект на Комисијата, соодветствуваат на овие критериуми.

9. Оригиналната правна основа за овие совети беше обезбедена од страна на Директивата (94/45/EЗ) на 22 септември 1994 година, која беше ревидирана од страна на Советот на ЕУ и Директивата на Парламентот (2009/38/EЗ) за воспоставување на Европскиот работнички совет или процедура за информирање и консултирање на вработените во заедницата.

2.1.3 Правна основа на ЕУ за политиката за јавно здравство

Клучните одредби за оваа тема се пропишани во поглавјето XIV (Јавно здравство) од Договорот за функционирање на Европската Унија, кое го вклучува (најважниот) член 168, кој е креиран за да гарантира високо ниво на заштита на човековото здравје во дефинирањето и спроведувањето на сите политики и активности на Унијата.

Како што е изјавено понатаму во овој член: „дејствувањето на Унијата што ги комплетира националните политики е насочено кон подобрување на јавното здравство, превенција на физичките и менталните болести и отстранување на изворите на опасност за физичкото и менталното здравје.

Овие активности ја опфаќаат борбата против здравствените зла, преку изнаоѓање на причините, пренесувањето и превенција, како и информирањето, едукација и мониторинг, навремено предупредување и борба против сериозни прекугранични закани за здравјето“.

2.2 Повелба за основни права на ЕУ

Спротивно на Европската конвенција за човекови права и основни слободи на Советот на Европа, Повелбата на ЕУ не објавува само конвенционални права и слободи туку и многу специфични социјални права.

Специфични права на Повелбата се следниве:

- Член 1 - право на достоинство;
- Член 2 - право на живот;
- Член 3 - право на интегритет на личноста;
- Член 4 - право на забрана за мачење и нехумано или понижувачко однесување или казна;
- Член 5 - право на забрана за ропство и принудна работа;
- Член 6 – право на слобода и сигурност;
- Член 7 - право на почит на приватен и семеен живот;
- Член 8 - право на заштита на лични податоци;
- Член 9 - право на брак и основање семејство;
- Член 10 - слобода на мислење, свест и религија;
- Член 11 - слобода на изразување и информирањето;
- Член 12 - слобода на здружување и собирање;
- Член 13 - слобода на уметност и наука;
- Член 14 - право на образование;
- Член 15 - слобода на избор на работа и право на работа;
- Член 16 - слобода на водење бизнис;
- Член 17 - право на сопственост;
- Член 18 - право на азил;
- Член 19 - право на заштита во случај на отстранување, протерување или екстрадиција;
- Член 20 - право на еднаквост пред законот;
- Член 21 - право на недискриминација;
- Член 22 - право на културна, религиска и јазична различност;
- Член 23 - право на еднаквост меѓу мажите и жените;
- Член 24 - права на детето;
- Член 25 - права на стари лица;
- Член 26 - право на интеграција на лица со хендикеп;
- Член 27 - право на работниците за информирањето и консултирање во рамките на претпријатието;
- Член 28 - право на колективни преговори и активности;
- Член 29 - право на пристап до услуги за вработување;
- Член 30 - право на заштита во случај на неправедно отпуштање;
- Член 31 - право на фер и праведни работни услови;
- Член 32 - забрана на детскиот труд и заштита на младите луѓе за време на работа;
- Член 33 - право на семеен и на професионален живот;
- Член 34 - право на социјална сигурност и на социјална помош;
- Член 35 - право на здравствена нега;
- Член 36 - право на пристап до услуги на општи економски интереси;
- Член 37 - право на заштита на околината;
- Член 38 - право на заштита на потрошувачите.

Гореспоменатите специфични права се дополнети со правата содржани во петтото поглавје (именувано како „Граѓански права“) и шестото поглавје (именувано како „Правда“).

Во овој контекст, важно да се истакне посебната важност на членот 51 од Повелбата кој, меѓу другото, пропишува дека „одредбите од Повелбата се упатуваат на институциите и органите на Унијата, со должно внимание за принципот на супсидијарност и за земјите-членки само кога тие го спроведуваат законот на Унијата“. Овој член понатаму вели дека „Повелбата не воспоставува нова сила или задача на Заедницата или Унијата, или не ја менува моќта и задачите што се веќе дефинирани со договорите“.

Според тоа, за разлика од Европската конвенција за човекови права и основни слободи на Советот на Европа, треба да се подвлече дека Повелбата на ЕУ не се применува директно, туку само при имплементација на соодветното право на ЕУ и не обезбедува директна правна заштита на поединци.

Затоа не треба да дојде до мешање со судскиот систем базиран на Европската конвенција за човекови права и основни слободи, туку станува збор за комплементарен инструмент и треба да се гледа единствено во рамките на поширокиот правен контекст на ЕУ. Ова станува појасно кога би се потенцирало дека моментално не постои специјален суд во ЕУ кој решава исклучиво за заштитата на човековите права, туку Европскиот суд на правдата е највисок суд за прашањата поврзани со правото на Европската Унија.

Во гореспоменатиот контекст, треба да се земе предвид улогата на Агенцијата за основни права на Европската Унија (European Union Agency for Fundamental Rights - FRA), како советодавно тело на Европската Унија¹⁰.

2.3 Отворен метод на координација

Отворениот метод на координација (ОМК) е релативно ново и меѓувладино средство за владеење во ЕУ, формирано врз основа на доброволна соработка меѓу нејзините земји-членки.

Тој претставува рамка за политичка координација, не потпирајќи се на „строги закони“, насоки или регулативи. Во процесот, земјите-членки се согласуваат на циклус активности за поддршка на заеднички усогласени цели.

Цикличниот процес вклучува пет клучни компоненти:

- i.) Договарање заеднички цели на ниво на ЕУ;
- ii.) Развивање заеднички показатели со цел да се измери и спореди напредокот на остварувањето на целите. Тие се приспособени кон потребите на земјите-членки и вклучените сектори, како средства за споредба на најдобрите практики;
- iii.) Развивање национални извештаи за стратегиите за социјална заштита и социјална инклузија, кои ги пренесуваат овие цели во политики на национално ниво;
- iv.) Акциона програма на Заедницата што го поддржува и зајакнува процесот и
- v.) Оценување на напредокот и резултатите преку европските извештаи (т.е. заедничките извештаи од страна на Советот и Комисијата).

Со други зборови, ОМК се одвива во фази.

Најпрво, Советот на министри ги договара политичките цели; второ, земјите-членки ги пренесуваат насоките во национални и регионални политики и, трето, се договараат специфични одредници и показатели за мерење на најдобрите практики.

На крај, се врши мониторинг и евалуација на резултатите.

2.3.1 Заеднички цели на Отворениот метод на координација

Заедничките цели на ОМК се јасно набројани во Анекс 1 од документот Комуникација на Комисијата (2008) „Обновената заложба за социјална Европа: зајакнување на Отворениот метод на координација за социјална заштита и социјална инклузија“.

10. Во овој контекст, треба да се спомене еден од најголемите и најкомплексни предизвици во рамките на поширокиот европски судски систем за заштита на човековите права: пристапот на ЕУ кон Европската конвенција за човекови права и основни слободи на Советот на Европа, што отвора серија прашања, кои треба да бидат сеопфатно и одделно обработени.

Како што е изјавено во инструментот, општите цели на ОМК за социјална заштита и социјална инклузија имаат цел да промовираат:

- (а) Социјална кохезија, еднаквост меѓу мажите и жените и еднакви можности за сите преку соодветни, пристапни, финансиски одржливи, приспособливи и ефикасни социјални системи за заштита и политики за социјална инклузија;
- (б) Ефективна и заедничка интеракција меѓу лисабонските цели за поголем економски пораст, повеќе и подобри работни места и поголема социјална кохезија со Стратегијата за одржлив развој на ЕУ и
- (в) Добро владеење, транспарентност и вклученост на факторите во креирањето, имплементацијата и мониторингот на политиките.

Дополнително на ова, гореспоменатата Комуникација истакнува специфични цели што треба да се применат во различни сегменти од работата, придружени со специфични препорачани мерки.

Целите вклучуваат: одлучувачко влијание на искоренување на сиромаштијата и социјалната исклученост; соодветни и одржливи пензии и пристапна, висококвалитетна, одржлива и долгорочна здравствена заштита. Ова ги вклучува и целите на „активна социјална инклузија за сите“, кои се гарантираат преку унапредување на учеството во пазарот на трудот и преку борбата против сиромаштијата и исклученоста на најмаргинализираните луѓе и групи.

2.3.2 Заеднички показатели на Отворениот метод на координација

Утврдувањето заеднички цели од областа на социјалната заштита и социјалната инклузија подразбира дефинирање заеднички показатели за споредба на најдобрите практики и мерење на постигнатиот напредок кон остварување на овие заеднички цели.

Како и заедничките цели, така и општите заеднички показатели се јасно набројани во Анекс 2 кон гореспоменатиот документ Комуникација на Комисијата „Обновена заложба за социјална Европа; Зајакнување на Отворениот метод на координација за социјална заштита и социјална инклузија“ (2008).

Врз основа на овој инструмент, заеднички показатели што се однесуваат на ОМК се следниве: стапка на ризик од сиромаштија (вкупно, деца и стари лица) + илустративен праг на вредности – ЕУ; релативна медијална длабочина на ризикот од сиромаштија – ЕУ, постојана стапка на ризик од сиромаштија; нееднаквост при распределба на приходите (S80/S20) – ЕУ; здрав животен век – NAT; рано напуштање на училиштето – ЕУ; луѓе кои живеат во домаќинства без вработени членови во семејството – ЕУ; вкупно планирани јавни издатоци – NAT (пензии, здравствена заштита, долгорочна нега, образование и трансфери при невработеност); медијален релативен приход на стари лица – ЕУ; вкупен коефициент за надомест – ЕУ, пријавени неисполнети потреби за медицинска нега – NAT + користење на нега – NAT; стапка на ризик од сиромаштија во одреден момент – ЕУ; стапка на вработеност на постари работници – ЕУ; ризик од сиромаштија при вработување – ЕУ (поединци кои се класифицираат како вработени, а се изложени на ризик од сиромаштија); стапка на активност – ЕУ (поделба на вработени и невработени лица на вкупното активно население 15-64); регионални разлики – коефициент на варијација на стапките на вработеност – NAT и вкупни трошоци за здравство по жител – NAT.

Гореспоменатите заеднички показатели не подразбираат заеднички политики.

Широката методолошка рамка содржи голем број примарни и второстепени показатели за општо портфолио и трите компоненти (социјална инклузија, пензија, здравствена и долгорочна нега).

Примарните показатели се помала група на водечки показатели, кои ги опфаќаат сите важни димензии на дефинираните цели. Второстепените показатели имаат цел да ги поддржат водечките показатели, обезбедувајќи им увид во природата на проблемот. Овие показатели се користат за општите национални извештаи за стратегиите за социјална заштита и социјална инклузија, за специфичните национални извештаи за различните компоненти (социјална инклузија, пензија, здравствена и долгорочна нега), како и за заедничките извештаи презентирани од страна на Европската комисија и Советот¹¹.

11. Во гореспоменатиот контекст, имајте предвид дека постои таканаречена подгрупа на показатели (Indicators' Sub-Group –ISG) на Комитетот за социјална заштита (Social Protection Committee – SPC) , одговорен формулирањето и дефинирањето на показателите да биде користено за мониторинг на напредокот на земјите кон заеднички усогласени цели на ОМК. Во овој поглед, особено обрнете внимание на Извештајот за активности на подгрупата на показателите 2009, објавен во јануари 2010 година, кој меѓу другото содржи и список на нови показатели на полето на социјалната инклузија.

2.3.3 Национални извештаи за социјална заштита и социјална инклузија

Подготовката на национални извештаи за социјална заштита и социјална инклузија е една од клучните фази во гореспоменатиот циклус активности на ОМК, паралелно со претходно опишаните заеднички цели, користејќи ги заедничките договорени показатели. Притоа, следејќи ги насоките од Отворениот метод на координација за социјална заштита и социјална инклузија, од земјите-членки се очекува да ги пренесат заедничките цели во свои национални планови за секоја од трите области на социјална инклузија: пензија, здравство и долгорочна нега. Овие планови, кои опфаќаат период од две години, се поднесуваат до Комисијата во форма на национален извештај за стратегиите за социјална заштита и социјална инклузија. Од самиот почеток, во подготовката на своите планови, земјите-членки се формално водени од модел подготвен од страна на Комисијата.

Во овој поглед, даваме осврт кон Белешката од насоките за подготовка на национален извештај за стратегиите за социјална заштита и социјална инклузија (2008-2010) и кон основите и целите кои се јасно прикажани во воведот на Белешката¹².

Земјите-членки може да ја искористат заедничката рамка од Белешката за поддршка и насока, со цел да се зајакне успешноста на Отворениот метод на координација како средство за размена и заедничко учење.

2.3.4 Заеднички извештаи што се однесуваат на Отворениот метод на координација

Друга клучна особина на Отворениот метод на координација (ОМК) е заедничката анализа и проценка на националните извештаи за стратегиите за социјална заштита и социјална инклузија, поднесени од страна на земјите-членки, која се спроведува од страна на Европската комисија и Советот.

Накратко, заедничките извештаи го проценуваат направениот напредок во спроведувањето на ОМК, поставуваат клучни приоритети и утврдуваат добри практики и иновативни пристапи за заеднички интерес на земјите-членки. Тековната состојба на развојот на ОМК е прикажан во последните заеднички извештаи за социјална заштита и социјална инклузија од 2009 и 2010 година.

2.3.5 Акциона програма на Заедницата што се однесува на ОМК

Соработката во борбата против сиромаштијата меѓу земјите-членки моментално е поддржана од новата т.н. програма ПРОГРЕС, чија општа цел е финансиски да ја поддржи имплементацијата на целите на ЕУ од областите вработување, социјални прашања и еднакви можности, кои се утврдени во Социјалната агенда.

2.3.6 Проценка на влијанието и зајакнување на ОМК

Овие прашања се меѓусебно поврзани и во овој контекст се дава осврт кон Работниот документ на Комисијата, составен дел од документот Комуникација „Обновена заложба за социјална Европа: Зајакнување на Отворениот метод на координација за социјална заштита и социјална инклузија, проценка на влијанието“, кој меѓу другото го истакнува следново: „Резултатите од социјалниот ОМК беа позитивно оценети од страна на различните фактори вклучени во процесот. Методот поддржува заедничко учење, промовира поголема вклученост на факторите, ја зголемува свеста на повеќедимензионалната природа на исклученоста и сиромаштијата; Во секој случај, резултатите од показателите јасно го покажуваат недоволното остварување на заедничките социјални цели и врз основа на консултацијата со различни фактори и експерти, мора да се заклучи дека постојат слабости во социјалниот ОМК“.

Овој документ специфицира голем број институционални и политички текови, кои ја оправдуваат потребата од суштинско зајакнување на социјалниот ОМК.

Во овој поглед, важно е тоа што документот идентификува три политички можности.

За крај, треба да се даде осврт кон документот Комуникација на Комисијата, односно „Обновена заложба за социјална Европа: Зајакнување на Отворениот метод на координација за социјална заштита и социјална инклузија“, кој има утврдено голем број области во кои методот треба да биде подобрен, зајакнат и дополнително развиен.

12. Имајте предвид дека тригодишниот циклус започна во почетокот на 2008 година, со подготовката на гореспоменатата Белешка за насока, а ќе заврши во февруари 2011 година со усвојувањето на Заедничкиот извештај.

2.4 Обновена социјална агенда на ЕУ

Врз основа на горенаведеното, може да се разбере Обновената социјална агенда на ЕУ, која е составен дел на документот Комуникација на Комисијата „Обновена социјална агенда: Можности, пристап и солидарност во 21 век во Европа“ (2008). Обновената социјална агенда е создадена врз основа на можностите, пристапот и солидарноста, кои се сфатени како три меѓусебно поврзани цели со еднаква важност.

Во овој поглед, Комуникацијата пропишува активности што треба да се преземат во следниве клучни области, во кои активностите на ЕУ ја имаат покажано додатната вредност и целосната почит на принципите на супсидијарност и пропорционалност: деца и млади; инвестирање во луѓето, повеќе и подобри работни места, нови вештини, борба против сиромаштијата и социјалната исклученост, борба против дискриминацијата.

Комуникацијата, исто така, дава осврт и кон Отворениот метод на координација, социјалниот дијалог и сл.

2.5 ЕВРОПА 2020 – Европска стратегија за паметен, одржлив и инклузивен раст

Ова е еден од најновите и најважни текови, кој е од директна и голема важност за сите прашања опфатени со претходните поглавја од овој дел на публикацијата.

Стратегијата првенствено се базира на документот Комуникација на Комисијата „Европа 2020 - Стратегија за паметен, одржлив и инклузивен раст“, која неодамна беше формално усвоена од страна на Европскиот совет (17 јуни 2010): „Новата стратегија за работни места и паметен, одржлив и инклузивен раст претставува кохерентна рамка за мобилизација на сите инструменти и политики на Унијата, со цел земјите-членки да преземаат зајакнати и координирани активности“.

Во овој поглед, треба да се подвлече дека Европскиот совет ги потврди петте главни цели на ЕУ (приложени во претходниот документ), кои претставуваат заеднички цели што ги насочуваат активностите на земјите-членки и на Унијата за унапредување на вработувањето, подобрување на условите за иновација, истражување и развој, преглед на целите за климатските промени и енергија, подобрување на нивоата на образование и унапредување на социјалната инклузија, особено преку намалување на сиромаштијата.

Насоките претставуваат основа за препораки - специфични за секоја земја, кои Советот им ги дава на земјите-членки.

Во овој контекст, треба да се има предвид водечката иницијатива на ЕУ „Европска платформа за борба против сиромаштијата“, која се поврзува со иницијативата на ЕУ „Агенда за нови вештини и работни места“.

2.6 Права на ЕУ поврзани со социјалната инклузија и борбата против сиромаштијата

2.6.1 Заштита на правата на вработените

Правно обврзувачките инструменти на ЕУ за земјите-членки на ова поле, дополнително на гореспоменатите одредби на Повелбата на ЕУ за основни права, ги опфаќаат и следниве инструменти:

- Директива на Советот 98/59/ЕЗ за приближување на законите на земјите-членки што се однесува на колективните отпуштања од работа;
- Директива на Советот 80/987/ЕЕЗ за приближување на законите на земјите-членки поврзана со заштита на работниците во случај на банкрот на нивниот работодавец, како и **Предлогот за директива на Европскиот парламент и на Советот за заштита на работниците во случај на банкрот на нивниот работодавец [КОМ (2006) 657]**;
- Директива на Советот 2001/23/ЕЗ за приближување на законите на земјите-членки поврзани со заштита на правата на работниците во случај на преземања на претпријатијата, бизнисот или делови од претпријатијата или бизнисот;¹³
- Директива на Советот 91/533/ЕЕЗ за обврските на работодавците за информирање на работниците за услови од договорот или работниот однос;
- Директива 96/71/ЕЗ на Европскиот парламент и Советот во врска со работни места за давање услуги¹⁴;

13. Погледнете ја и Комуникацијата на Комисијата „Преиспитување на регулаторната социјална рамка за повеќе и подобри работни места за морепловци во ЕУ“ [КОМ(2007)591] и нејзиниот извештај за Директивата на Советот 2001/23/ЕЗ.

14. Погледнете го документот Комуникација на Комисијата „Работни места за давање услуги: зголемување на придобивките и потенцијалот, гарантирајќи заштита на работниците“ [КОМ(2007) 304], Комуникација – „Насоки за работни места поврзани со давање услуги“ [КОМ(2006) 159] и онаа за спроведување на Директивата 96/71/ЕЗ во земјите-членки [КОМ(2003) 458].

- Директива на Советот 75/117/ЕЕЗ од 10 февруари 1975 година за приближување на законите на земјите-членки што се однесуваат на примената на принципот на еднаков надомест за мажите и жените;
- Директива 2000/78/ЕЗ од 27 ноември 2000 година, која воспоставува општа рамка за еднаков третман при вработување и занимање;
- Директива 2003/88/ЕЗ на Европскиот парламент и Советот од 4 ноември 2003 година, која се однесува на одредени аспекти за организација на работното време;
- Директива на Советот 96/34/ЕЗ од 3 јуни 1996 година за рамковната спогодба за родителско отсуство, склучена меѓу УНИЦЕФ, СЕЕР и ЕТУС;
- Директива на Советот 97/81/ЕЗ од 15 декември 1997 година, која се однесува на рамковната спогодба за работа со половина работно време, склучена меѓу УНИЦЕФ, СЕЕР и ЕТУС;
- Директива на Советот 99/70/ЕЗ од 28 јуни 1999 година, која се однесува на постојано работно време, склучена меѓу УНИЦЕФ, СЕЕР и ЕТУС;
- Директива 2008/104/ЕЗ од 19 ноември 2008 година на Европскиот парламент и на Советот за привремено вработување;
- Рамковна спогодба за работа од дома, која е од особена важност бидејќи станува збор за првиот европски договор усвоен од страна на самите социјални партнери.

2.6.1.1 Регулативи на ЕУ за здравство и безбедност при работа

Регулативите на ЕУ на ова поле ја вклучуваат Директивата на Советот 89/391/ЕЕЗ од 12 јуни 1989 година за воведување мерки за поттикнување и подобрување на безбедноста и здравјето при работа на работниците. Таа се применува во сите сектори на дејствување, и во јавниот и во приватниот сектор, со исклучок на одредени специфични сектори во јавните и граѓанските служби за заштита.

Таа е дополнета со серија други инструменти на ЕУ околу истото прашање, кои се детално разработени во Директивата 2007/30/ЕЗ на Европскиот парламент и на Советот од 10 јуни 2007 година, дополнувајќи ги гореспоменатите директиви (како и нивните поединечни директиви и директивите на Советот 83/477/ЕЕЗ, 91/383/ЕЕЗ, 92/29/ЕЕЗ и 94/33/ЕЗ).

Притоа, тие се стремат кон поедноставување и рационализирање на извештаите за практична имплементација, со краен рок за пренесување во земјите-членки до 31.12.2012 година.

Во овој контекст, треба да се земе предвид и Комуникацијата на Комисијата (од 27 февруари 2007 година) именувана како „Подобрување на квалитетот и продуктивноста на работа: Стратегија на заедницата 2007-2012 за здравство и заштита при работа“.

ЗАБЕЛЕШКА

Во гореспоменатиот контекст, треба да се спомене дека во Заедничкиот извештај за социјална заштита и социјална инклузија, вклучувајќи ги и оние од 2008 и 2009 година, може да се најде преглед на неодамнешните политики и практики на земјите-членки на ЕУ на полето на социјалната интеграција и вклучување во пазарот на трудот.

Во прилог на овој контекст, вреди да се спомене и Второто европско истражување за квалитет на живот, семеен живот и работа (2009), кое нуди широк спектар на различни социјални реалности во 27-те земји-членки на ЕУ, Норвешка, како и во земјите-кандидатки за членство во Унијата, Хрватска, Република Македонија и Турција.

2.6.2 Правото на заедницата (Acquis) на полето на социјалната сигурност

При справувањето со ова комплексно прашање, најпрво треба да се даде осврт на Регулативата на Советот (ЕЕЗ) бр. 1408/71 за примена на „шемите за социјална сигурност на вработените лица, на самовработените лица и на членовите на нивните семејства активни во рамките на Заедницата“.

Оваа регулатива е придружена со Регулативата за имплементација (ЕЕЗ) бр. 574/72, која ја опфаќа нејзината практична имплементација.

Гледано од најновата перспектива, треба да се забележи дека гореспоменатата регулатива е дополнета со Регулативата (ЕЗ) бр. 592/2008 на Европскиот парламент и на Советот од 17 јуни 2008 година, дополнувајќи ја Регулативата на Советот (ЕЕЗ) бр. 1408/71 за примена на шемите за социјална сигурност за вработени лица, за самовработени лица и за членовите на нивните семејства кои се активни во рамките на Заедницата.

Овде треба да се споменат и одредбите на ЕУ за координација на социјалната сигурност, кои постојано се обновуваат и прошируваат за приспособување кон новите социјални и судски текови.

Гледано од понова перспектива, тие ги вклучуваат Регулативата (ЕЗ) бр. 883/2004, дополнета со Регулативата бр. 988/2009 и Регулативата за имплементација бр. 987/2009 или „модернизираната координација на ЕУ за социјална сигурност“.

Накратко, тие го поедноставуваат и подобруваат правото на ЕУ, подобрувајќи ги правата на засегнатите лица. Со „модернизираната координација на ЕУ за социјална сигурност“, фокусот на овие правила е променет од олеснување на движењето на работниците до зајакнување на правата на сите граѓани, без оглед на тоа дали се во работен однос или не.

Гореспоменатиот нов законодавен пакет стапи во сила на 1 мај 2010 година.

Врз основа на ова, треба да се подвлече дека одредбите на ЕУ за координација на социјалната сигурност не ги заменуваат националните социјални системи со еден единствен европски систем; тие гарантираат дека примената на различните национални законодавства не влијае негативно врз уживањето на правата на луѓето да се движат и да престојуваат во рамките на земјите-членки.

Што се однесува до државјаните на земјите надвор од Европската Унија, треба да се истакне дека на 1 јуни 2003 година, Регулативата 859/2003 ги прошири правилата за координација на социјалната сигурност на ЕУ, како за националностите од земји надвор од Европската Унија („трети земји“) кои легално престојуваат во ЕУ така и за прекуграничната состојба.

Притоа, треба да се земе предвид дека Регулативите 1408/71 и 574/72 се во сила сè додека Советот на министри не постигне договор за проширување на новите регулативи.

2.6.3 Политика на ЕУ за јавно здравство

Здравството е област од голема одговорност на земјите-членки. Како што е утврдено со европските договори, улогата на Европската Унија е да презема мерки за надополнување на работата на земјите-членки при обезбедување додадена европска вредност, особено во однос на поголемите здравствени закани - прашања што имаат прекугранично и меѓународно влијание, прашања што се однесуваат на слободно движење на стоки, услуги и луѓе и прашања за намалување на некавалитетното здравство.

Во овој контекст, важно е да се спомене Новата стратегија за здравство на Европската комисија „Заедно за здравје: стратешки пристап за ЕУ 2008-2013“. Таа се стреми да обезбеди општа стратешка рамка, опфаќајќи ги основните прашања за здравство на сите политички и глобални нивоа¹⁵.

Треба да се земат предвид и најновите заклучоци на Советот на ЕУ за „*Рамноправност и здравство во сите политики: солидарност во здравството*“¹⁶, кои поставуваат рамка на активности од страна на Комисијата и земјите-членки.

ЗАБЕЛЕШКА

Во гореспоменатиот контекст, треба да се земе предвид дека во заедничките извештаи за социјална заштита и социјална инклузија, од 2008 и 2009 може да се најде краток преглед на неодамнешната политика и практика на земјите-членки на ЕУ на полето на здравствената заштита и нееднаквост поврзана со здравството.

15. Во овој контекст, треба да се спомене дека постои здравствен информативен систем на Заедницата, кој обезбедува клучни механизми за поддршка на развојот на здравствената политика. Погледнете ја Стратегијата на Европската заедница за здравствени индикатори (Strategy on European Community Health Indicators - ECHI), достапна на: http://ec.europa.eu/health/ph_information/dis-semination/echi/echi_en.htm

16. Документ 9947/10, јуни 2010 година

2.6.3.1 Политика за ментално здравје на земјите-членки на ЕУ

Што се однесува до прашањата околу политиката за ментално здравје на ниво на ЕУ, треба да се знае дека многу земји на ЕУ имаат развиено стратегии за имплементација на нови политики, како што се подобрување на пристапот до социјални услуги и процесот на деинституционализација. Преку овој пристап може соодветно да се одговори на специфичните потреби и да се променат досегашните практики, со што пациентите од големите психијатриски болници се преместуваат во помали, посоодветни и персонализирани структури.

Во секој случај, во повеќето национални стратегиски извештаи за социјална заштита и социјална инклузија 2008-2010, аспектите за менталното здравје се прикажани или во ограничен број или воопшто не се прикажани.

Многу земји генерално ги споменуваат здравствените политики и социјалната инклузија и заштита, но покажуваат мала директна поврзаност со менталното здравје и воопшто не даваат директна референца до аспектите за ментално здравје. Менталното здравје е под индиректно влијание на општите социополитички мерки.

Како и да е, во повеќето земји финансирањето на политиките и проектите за ментално здравје не е на задоволнително ниво.

Во повеќето национални стратегиски извештаи има недостиг од програми за унапредување и превенција на менталното здравје.

Недостигот од достапни податоци за анализа на состојбата во една земја честопати претставува општа пречка што оневозможува справување со проблемите поврзани со менталното здравје и го отежнува дефинирањето на конкретните цели¹⁷.

2.6.4 Заштита на пациентите и превенција од инфекции предизвикани при здравствената нега

Ова комплексно прашање е опфатено со Препораките на Советот 2009/С 151/01 од 9 јуни 2009 година за заштита на пациентите, вклучувајќи превенција и контрола на инфекции предизвикани при здравствената нега.

Овде треба да се додаде и прашањето за правата на пациентите во случаи на прекугранична здравствена заштита. Таа е регулирана со Директивите на Европскиот парламент, со Советот за примената на правата на пациентите во прекугранична здравствена заштита (2009), како и со Здравствената осигурителна карта (ЕЕЗ), бр. 1408/71.

2.6.5 Политика на ЕУ за прашања што се однесуваат на лицата со хендикеп

Пристапот на ЕУ околу прашањата што се однесуваат на лицата со хендикеп е претставен во членовите 2, 10 и 19 од Договорот на ЕУ за функционирање и Повелбата на ЕУ за основни права, која ги потврдува правото на недискриминација и принципот на интеграција на лицата со хендикеп (член 26).

Во однос на клучните политичко акциони документи на ЕУ, треба да се спомене Европскиот акционен план за еднакви можности на лицата со хендикеп (2004-2010), чија цел беше да се утврди одржлив и функционален пристап кон прашањето за лицата со хендикеп во проширената Европа, со кој целосно би се имплементирала Директивата за еднаков третман при вработување и избирање на занимање.

Во овој поглед, треба да се осврнеме кон Директивата 89/654/ЕЗ, која опфаќа минимална безбедност и здравствени услови на работното место, како и специфични активности на ЕУ поврзани со картичките за паркинг за лицата со хендикеп (Препорака на Советот 98/376/ЕЗ од 4 јуни 1998 година)¹⁸.

Гледано од понова перспектива, треба да се споменат Резолуцијата на Советот на ЕУ „Нова европска рамка за лицата со хендикеп“ (2010), Регулативата бр. 1107/2006/ЕЗ, која ги опфаќа правата на лицата со хендикеп и лицата со намалена подвижност при патување со авион, како и Регулативата, бр. 1371/2007/ЕЗ за правата и обврските на патниците кои користат железнички сообраќај, а се однесува на потребите на лицата со намалена подвижност и вклучува информатички и комуникациски технологии.

17. Во гореспоменатиот контекст, треба да се забележи дека во документот „Ментално здравје во националните стратегиски извештаи за социјална заштита и социјална инклузија 2008-2010“, достапна на: www.mhe-sme.org, може да се најдат позитивни наоди и добри практики во гореспоменатите области.

18. Треба да се потсетиме и на акцијата на Комисијата во областа на политиката за конкуренција, со усвојувањето на Регулативата за државна помош за вработување од ноември 2002 година, дозволувајќи им на земјите-членки да финансираат до 60% годишни трошоци за плати и придонеси за социјална заштита на фирмите кои вработуваат работници со хендикеп.

За крај, треба да се спомене дека заедничките извештаи што се однесуваат на ОМК опфаќаат и прашања кои се однесуваат на лицата со хендикеп¹⁹.

2.6.6 Политика на ЕУ за старите лица

Зголемената важност на ова прашање е јасно покажана во член 25 од Повелбата на ЕУ за основни права, кој се однесува на правата на старите лица. Ова прашање претставува посебна тема на Комуникацијата на Комисијата од 29 април 2009 година – која се занимава со влијанието на стареењето на населението во ЕУ (Извештај за стареење, 2009).

Од особена важност е фактот што ова прашање го засегнува системот на пензионирање во ЕУ, кој е од суштинско значење.

Имено, ова претставува една од областите во кои денешна Европа се соочува со еден од најголемите предизвици: гарантирање соодветни и финансиски одржливи пензиски системи за старото население во Европа, при што бројот на работоспособното население се намалува, а бројот на пензионерите е во брз пораст.

ЗАБЕЛЕШКА

Во гореспоменатиот контекст, важно е да се спомене неодамнешниот Заеднички извештај за пензии (EPC-SPC Joint Report on Pensions) (2010), кој детално ја прегледува европската рамка за поддршка на националната пензиска реформа; тој ги вклучува Отворениот метод на координација и т.н. „Лаекен“ цели.

Сите актуелни прашања од областа на пензиските реформи се прикажани во Зелениот документ на Комисијата за соодветни, одржливи и безбедни европски пензиски системи (јуни 2010 година), кој се заснова врз гореспоменатите заеднички извештаи на ОМК.

Зелениот документ ја опишува понатамошната специфична акциона политика, која треба да биде преземена од страна на ЕУ и нејзините земји-членки на повеќе полиња, меѓу кои: упатување кон одредени недостатоци; решавање на проблемите за одржливост, зголемување на работниот животен век, особено преку зголемување на старосната граница за пензионирање; отстранување пречки за мобилност во рамките на земјите-членки на ЕУ и зајакнување на сигурноста на пензиите.

Во овој контекст, треба да се даде осврт кон специфичните заклучоци на „Социјални одржливи сигурносни системи за соодветни пензии и цели за социјална инклузија“ (2010), кои го опфаќаат специфичното прашање за минимални пензии или одредби за минимални приходи, како и заклучоците на Советот за „Активно стареење“.

За крај, треба да се спомене и Зелениот документ за урбана мобилност (2007), по кој следуваа и Акциониот план на Комисијата за урбана мобилност во 2009 година и Иницијативниот акционен план за информатички и комуникациски технологии и стареење (2010).

Во гореспоменатиот контекст, треба да се има предвид дека во Заедничкиот извештај за социјална заштита и социјална инклузија од 2009 и од 2010 година, може да се најде детален преглед на неодамнешните политики на земјите-членки на ЕУ за старите лица.

За добивање подобра слика за неодамнешните и тековните практики на земјите-членки на ЕУ во однос на гореспоменатото прашање, треба да се земат предвид специфичните проекти финансирани од страна на Европската Унија²⁰.

2.6.7 Политика на ЕУ за еднаквост меѓу мажите и жените

Нашироко е познато дека ЕУ веќе има постигнато значителен напредок на полето на родовата еднаквост, благодарение на соодветните закони за еднаков третман, родово интеграција, специфични мерки за унапредување на жените, акциони програми, социјален дијалог и дијалог со граѓанското општество.

Дополнително на специфичните инструменти на ЕУ споменати во претходните поглавја од овој дел од публикацијата,

19. На Интернет-страницата www.mhe-sme.org може да ги најдете примерите што се однесуваат на позитивните наоди и добрите практики на полето на менталното здравје.

20. За повеќе информации за најновите проекти во гореспоменатата област, погледнете го документот „Добро стареење во Европа: Инструменти и алатки, достапни за локалните и за регионалните фактори“, октомври 2009 година.

треба да се истакне дека основната правна рамка околу ова прашање моментално е втемелена во гореспоменатата Повелба на ЕУ за основни права, имено, член 20 за еднаквост пред законот, член 21 за недискриминација и член 23 за еднаквост меѓу мажите и жените.

Во овој контекст, треба да се додадат и Насоките за еднаквост меѓу жените и мажите (2006-2010), кои истакнуваат специфични приоритетни области, утврдувајќи клучни цели и активности за секоја област што треба да ја олеснат нивната имплементација.

Документот е тесно поврзан со други инструменти на ЕУ, меѓу кои: гореспоменатиот документ Комуникација „Обновена социјална агенда: Можности, пристап и солидарност во Европа во 21 век“, придружена со документот „Недискриминација и еднакви можности: Обновена заложба“ и со Европскиот пакт за родова еднаквост. Тие даваат осврт кон добропознатите три директиви на ЕУ од оваа област, кои се веќе усвоени за успешно реализирање и исполнување на член 13 од Договорот на Европската комисија: Директива на Советот 2000/43/ЕЗ од 29 јуни 2000 година за спроведување на принципот за еднаков третман на луѓето без оглед на нивното расно и етничко потекло, Директива 2000/78/ЕЗ од 27 ноември 2000 година за воспоставување општа рамка за еднаков третман при вработување и избирање занимање и Директива 2004/113/ЕЗ од 13 декември 2004 година за спроведување на принципот за еднаков третман на мажите и жените во процесот на добивање стока и услуги.

За крај, треба да се спомене и годишниот извештај на Комисијата за еднаквост меѓу жените и мажите, кој го анализира напредокот на клучните показатели на полето на еднаквоста, вклучувајќи и прилог со статистички детали. Ова е јасно покажано во документот Комуникацијата на Комисијата „Среднорочен извештај за напредок на насоките за еднаквост меѓу жените и мажите (2006-2010)“.

2.6.8 Политика на ЕУ против детската сиромаштија

Заложбата на ЕУ за спроведување на политиката за децата во последните години е зајакната со воведување голем број мерки што се однесуваат на заштитата на децата, сиромаштијата, социјалната исклученост и на дискриминацијата врз основа на возраста.

Во оваа насока, Европската комисија во 2006 година презеде важен чекор преку Комуникацијата „Кон стратегија за права на детето“, која претставува кохерентен, осмислен пристап за развој, примена, мониторинг и преглед на правото и политиката на ЕУ што ги засега децата.

Оваа стратегија е заснована на серија специфични цели, меѓу кои и објавувањето на Акциониот план за деца во развојна соработка, поставувајќи европски форум за правата на детето итн.

Во прилог на претходно споменатата Комуникација, треба да се додаде дека во Националните извештаи за стратегии за социјална заштита и социјална инклузија 2006-2008, владите на земјите-членки на ЕУ, исто така, се залажија да развијат стратегиски, интегративен и долгорочен пристап за превенција, кој се однесува на борбата против сиромаштијата и социјалната исклученост на децата.

Во јануари 2008 година, ова беше дополнето со извештајот „Детска сиромаштија и благосостојба“ одобрен од страна на Комитетот за социјална заштита на ЕУ.

*Извештајот на агенцијата на ЕУ за фундаментални права (од 2009 година)*²¹ содржи специфични показатели за мерење на заштитата и промоцијата на правата на детето. Тој се состои од почетен пакет алатки за процена на влијанието на правото и политиката на ЕУ за статусот на децата и искуството на различни полиња. Целта на прикажаните показатели во Извештајот е да се истакнат постојните недостатоци во сегашните одредби на ЕУ и во достапните податоци.

Во овој контекст, треба да се земат предвид следниве документи: Насоките на Советот на ЕУ за унапредување и заштита на правата на детето (2007), како и работниот документот на Комисијата, придружен со Комуникацијата на Комисијата - Кон стратегија на ЕУ за правата на детето – процена на влијанието (2006). Таа јасно укажува на потребите за формулирање група показатели за преглед на влијанието на правните и политичките активности на ЕУ што се однесуваат на децата²².

21. „Развивање на индикатори за заштита, почит и унапредување на правата на детето во Европската Унија, март 2009 година, достапен на: www.fra.europa.eu

22. Во овој контекст, имајте предвид дека во јуни 2010 година Европската комисија објави јавна консултација на новата стратегија на ЕУ за правата на децата, со цел да ги подобри постојните и да пронајде нови потенцијални активности за повторното објавување на стратегијата од 2006 година за периодот 2011-2014 година.

ЗАБЕЛЕШКА

Во гореспоменатиот контекст, треба да се земат предвид најновите политики и практики на земјите-членки за семејствата со деца и детската сиромаштија, кои се опфатени со последните заеднички извештаи на ОМК²³.

2.6.9 Политика на ЕУ поврзана со ромските прашања

Политиката на ЕУ што се однесува на ромските прашања е прикажана во голем број документи, меѓу кои: заклучоците од Европскиот совет од декември 2007 и јуни 2008 година, заклучоците на Советот за општи прашања од декември 2008 година и Резолуцијата на Европскиот парламент од март 2009 година, кои се однесуваат на социјалната состојба на Ромите и нивниот подобрен пристап на пазарот на трудот во ЕУ.

Работниот документ на Комисијата, придружен од веќе споменатата Комуникација „Недискриминација и еднакви можности: Обновена заложба“ се однесува и на Инструментите и политики на Заедницата за инклузија на Ромите (2008).

Ова е дополнето и со Европската платформа за инклузија на Ромите, чии средби имаат цел да поттикнат соработка и размена на искуства за успешни политики и практики за инклузија на Ромите.

Во овој контекст, треба да се спомене дека на првата средба на Европската платформа за инклузија на Ромите (Прага, 24 април 2009 година) се утврдија 10 заеднички основни принципи за успешно решавање на прашањето за инклузија на Ромите.

Целта на овие заеднички принципи е да ги насочат институциите на ЕУ и на земјите-членки, кандидатите и потенцијалните земји-кандидатки при креирањето и спроведувањето нови политики и активности.

2.6.10 Други форми на социјална исклученост на ниво на ЕУ

Дополнително на гореспоменатите форми на социјална исклученост, важно е да се споменат и други форми на социјална исклученост на ниво на ЕУ, меѓу кои спаѓаат: бездомништвото, мигрантите и финансиската исклученост.

Што се однесува до бездомништвото, треба да се погледне најновиот Заеднички извештај на ОМК (2010), кој изјавува: „2009 година беше годината што се фокусираше на бездомништвото и исклученоста од домување во рамките на социјалниот ОМК. Работата во овој контекст откри дека недостигот од соодветно домување е долгогодишен проблем во повеќето европски земји“.

Што се однесува до социјалната исклученост на мигрантите, нашироко е познато дека Европската соработка за овие прашања се соочува со многу тешкотии уште од склучувањето на Договорот на ЕУ од Амстердам, па до денес. Посебен проблем, меѓу другите, во овој контекст е актуелната состојба на неевидентирани мигранти во ЕУ и нивниот пристап до социјални и економски права.

Гледано од понова перспектива, треба да се спомене Зелениот документ за пристап на ЕУ кон управување со економската миграција (2004) и таканаречената Хашка програма (која ја утврдува агендата за миграција и политиките за азил за периодот 2005-2010).

Последново, ги вклучува:

Политичкиот план за легална миграција, документ на Комисијата, кој воведува список на активности и законски иницијативи што требаше да се усвојат до крајот на 2009 година, почитувајќи го „кохерентниот развој на политиката на ЕУ за легалната миграција“;

Европскиот пакт за миграција и азил (2008) - кој не е правно обврзувачки документ; Директивата на ЕУ „Сина карта за висококвалификувани мигранти“ (2009) и таканаречената „Повратна директива“ на ЕУ (2008)²⁴.

Дополнително на ова, овој комплексен предмет е опфатен и со многу други закони и политички документи на ЕУ, вклучувајќи ги и следниве директиви на Советот: 2003/86/ЕЗ на правото за семејно реобединување; 2003/109/ЕЗ

23. За информации за примери на добри практики за борба против детската сиромаштија, погледнете на:

<http://www.againstchildpoverty.com/employment/education/health/housing-casestudies.php>

24. Директива 2008/115/ЕЗ за заеднички стандарди и процедури во земјите-членки за враќање на националностите од трети земји со нелегален престој, објавена во „Службен весник“ (348 од 24.12.2008 година).

Краен рок за транспозиција на земјите-членки е 24.10.2010 година.

за долгорочен статус на живеење на националности од трети земји кои имаат легален престој од пет години на територијата на една земја-членка; 2004/114 за условите за прием на националности од трети земји за студирање, студентски размени, неплатени обуки или доброволна работа, 2005/71 за олеснување за прием на истражувачите во ЕУ.

Најновиот придонес во гореспоменатиот контекст на ниво на ЕУ беше гарантиран од страна на таканаречената Програма Стокхолм (2009), која предвидува рамка за активности на ЕУ околу прашањата од областа на граѓанството, правдата, безбедноста, азилот и миграцијата за наредните пет години (2010-2014)²⁵.

Во однос на најновата актуелна состојба на мигрантите во ЕУ, треба да се земе предвид анализата спроведена од страна на „Каритас Европа“²⁶ (од јуни 2010 година), која кореспондира со Заедничкиот извештај на ОМК од 2009 година и содржи слични откритија и заклучоци, како и заклучоци за работа и сиромаштија (од 2009 година)²⁷ на Европскиот економски и социјален комитет (European Economic and Social Committee - EESC).

Во однос на прашањето за финансиска исклученост, треба да се знае дека првата јасна слика за природата и степенот на финансиската исклученост во Европа беше дадена во неодамнешната студија именувана како „Заедничко учење за финансиска исклученост“ (2008).

Ова прашање, исто така, е опфатено од страна на Заедничкиот извештај на ОМК, кој во овој контекст, меѓу другото, истакнува дека „решавањето на финансиската исклученост е важно во сите стратегии во борбата против сиромаштијата, а кризата уште повеќе го истакнува ова прашање“²⁸.

Извештајот го разработува и прашањето за недостатоците во образованието.

ЗАБЕЛЕШКА

Во однос на сите поглавја од овој дел на публикацијата, треба да се спомене дека концептот на активна инклузија е оној од кој може да се добие јасна слика за претходно опфатените прашања. Ова е најјасно прикажано во гореспоменатиот Заеднички извештај на ОМК од 2009 година²⁹.

2.7 Улогата на судската практика на Европскиот суд на правдата на полето на социјалната инклузија и борбата против сиромаштијата

Важноста на ова прашање е основана и потекнува од соодветната мисија на Европскиот суд на правдата (European Court of Justice - ECJ) како највисок суд во ЕУ за прашања што се однесуваат на правото на ЕУ.

Имено, уште од основањето на Европскиот суд на правдата во 1952 година, неговата мисија беше да гарантира дека „правото се почитува при толкувањето и при примената на договорите“.

Како дел од оваа мисија, Европскиот суд на правдата: ја прегледува законитоста на актите на институциите на ЕУ, гарантира дека земјите ги исполнуваат обврските од договорите и го толкуваат правото на ЕУ по барање на националните судови и трибунали.

Последново станува појасно кога сите релевантни одредби од Лисабонскиот договор се земен предвид, вклучувајќи го и членот 258 (поранешен член 226) на Договорот на ЕУ за функционирање, според кој „Судот за правда може да утврди дали една земја-членка ги има исполнето своите обврски согласно со правото на Заедницата“.

25. Во овој контекст, треба да се потсетиме дека, доколку го погледнеме статусот на ратификација на клучните најважни меѓународни конвенции во гореспоменатото поле, може да се види дека земјите-членки на ЕУ не ја извршуваат во целост својата работа: ни една од земјите-членки на ЕУ ја нема ратификувано (на пример) Конвенцијата на ОН за мигранти. Што се однесува до опфатените конвенции на МОТ, може да се забележи дека резултатите се само малку подобри.

26. „Сиромаштија во Европа: невидливи граници - бариера за инклузија“, документи на „Каритас“ за сиромаштијата во Европа, 2010 година. Овој документ е дел од кампањата „Нулта сиромаштија“: www.zeropoverty.org

27. Европски економски и социјален комитет – Осврт кон работата и сиромаштијата: Кон неопходниот холистички пристап, SOC/336, 30, септември 2009 година.

28. За информации за најновите најдобри практики на земјите-членки на ЕУ на ова поле, погледнете на: <http://www.fininc.eu/knowledgeanddata/bestpractices,en,48,96,2.html>

29. За информации за најновите најдобри практики на земјите-членки на ЕУ на ова поле, погледнете на: <http://www.fininc.eu/knowledgeanddata/bestpractices,en,48,96,2.html>

За оваа активност се решава од страна на Комисијата – како што е впрочем и вообичаено – или од друга земја-членка, иако случаите од ваков тип се многу ретки.

Доколку Судот открие дека некоја обврска не е исполнета, засегнатата земја-членка мора да ја исполни обврската во даден рок.

Доколку, по нови постапки започнати од страна на Комисијата, Судот на правдата открие дека засегнатата земја-членка не постапила според одлуката, по барање на Комисијата може да и изрече постојана или привремена парична казна.

За појаснување, доволно е да се спомене дека на 14 мај 2009 година Комисијата ја посочи Полска пред Европскиот суд на правдата за неисполнување на правилата на ЕУ за забрана на родова дискриминација при пристап и набавка на стоки и услуги (Директива 2004/113/ЕЗ).

Во овој контекст, треба да се подвлече дека многу од втемелените социоекономски права во Повелбата на ЕУ за фундаментални права беа признати од страна на Европскиот суд на правдата, дури и пред Повелбата да стане составен дел од Лисабонскиот договор на ЕУ.

Според ова, Европскиот суд на правдата беше, всушност, првиот орган на ЕУ кој ја истакна потребата за заштита на човековите права на поединци. Тој постави стандарди за заштита и во голема мера е одговорен за вклучување на социоекономските права во агендата на Заедницата. Преку својата судска практика, Европскиот суд на правдата формираше теорија за социјални права, која ги дефинира границите на европската економска интеграција.

Европскиот суд на правдата постапи по многу случаи поврзани со социјалната политика на земјите-членки на ЕУ, како на пример, слободното движење итн.

2.8 Придонесот на ЕУ кон МРЦ на ОН

Силната заложба на ЕУ кон остварување на МРЦ неодамна беше потврдена со Заклучоците на Комисијата од 14 јуни 2010, во контекст на следниот пленарен состанок на високо ниво на ОН за Милениумските развојни цели.

Во овој контекст, треба да се подвлече дека Комуникацијата на Комисијата „Акционен план на ЕУ во дванаесет точки за поддршка на Милениумските развојни цели“ обезбеди важни насоки за претходно споменатата позиција на ЕУ.

Овој акционен план, усвоен од страна на Советот во јуни 2010 година, ја опишува 2010 година како клучна година за прикажување на активностите и отчетноста на ЕУ при процесот на забрзување на напредокот на МРЦ.

МАКЕДОНСКА НАЦИОНАЛНА ПРАВНА И ПОЛИТИЧКО АКЦИОНА РАМКА НА ПОЛЕТО НА СОЦИЈАЛНАТА ИНКЛУЗИЈА И БОРБАТА ПРОТИВ СИРОМАШТИЈАТА

ВОВЕД

Како што е истакнато во воведот на оваа публикација, борбата против сиромаштијата и социјалната исклученост беше високо поставена на агендата на Република Македонија, особено во текот на изминатите неколку години.

Во однос на правната основа за национално дејствување на гореспоменатите полиња, треба да се истакне дека клучната основа се темели на одредбите на Уставот на државата, како и на големиот број закони што се занимаваат со специфични прашања на сите релевантни полиња, придружени со зголемен број програми и други стратески политички документи.

Нивната цел е да ги опфатат и да ги насочуваат заложбите на државата во тој поглед. Во оваа насока, процесот истовремено е поттикнат и/или зајакнат со членството на Република Македонија во клучните меѓународни организации, меѓу кои: соодветниот систем на Обединетите нации, Меѓународната организација на трудот (МОТ), Советот на Европа (СЕ) и Европската Унија (ЕУ).

Во однос на поширокиот систем на ОН, треба да се истакне дека Република Македонија ги ратификува најголемиот број клучни договори за човекови права на ОН, но и дека сè уште постојат релевантни правни инструменти што треба да бидат ратификувани во иднина.

Слична е и состојбата во однос на членството на земјата во МОТ. Во контекст на Советот на Европа, треба да се подвлече дека земјата има ратификувано и голем број правни инструменти на оваа организација што се занимаваат со специфични теми, а сè уште ја нема ратификувано Ревидираната европска социјална повелба.

Истовремено, капацитетот на државата за кандидат за членство во ЕУ даде дополнителна и комплементарна основа за создавање серија специфични национални акции во гореспоменатиот контекст, меѓу кои и тековниот процес на земјата за подготовка на Заедничкиот социјален меморандум за инклузија, кој треба да се склучи со соодветниот систем на ЕУ.

Овде особено треба да се истакне комплементарноста меѓу тековните заложби на Македонија за постигнување на своите приоритети од областа на економијата и социјалата за интеграција во ЕУ и комплементарноста меѓу заложбите базирани на обврските наметнати од нејзиното полноправно членство и во Советот на Европа (во однос на спроведување на конвенциите на Советот на Европа) и во системот на ОН (во однос на стандардите за човекови права на ОН и постигнувањето на МРЦ).

Последново го вклучува и членството на земјата во други организации, меѓу кои МОТ, УНИЦЕФ, СЗО итн.

Исто така, ова се должи на природната меѓуповрзаност на правните инструменти, усвоени поединечно од страна на овие организации, како и на блиските односи меѓу овие организации.

Гореспоменатата актуелност на направените заложби за борба против сиромаштијата и социјалната исклученост во Република Македонија неодамна беше прикажана во Националната стратегија за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост во Република Македонија (14.10.2010), која јасно ја прикажува големата посветеност на земјата во овој контекст и во сличните предизвици со кои се соочува.

Третиот дел од оваа публикација дава осврт на најрелевантните избрани членови од Уставот на РМ, проследени со домашното законодавство и политичко акционата рамка, кои се однесуваат на полињата за борба против сиромаштијата и социјалната исклученост.

Овој дел содржи и краток преглед на обврските на државата што потекнуваат од нејзиниот статус на договорна страна на клучните правни инструменти усвоени од страна на ОН, МОТ, Советот на Европа и ЕУ.

3.1 ПРЕГЛЕД НА ИЗБРАНИ УСТАВНИ ОДРЕДБИ

- **Член 1:** Република Македонија е суверена, независна, демократска и социјална држава.
- **Член 8:** Темелните вредности на уставниот поредок на Република Македонија се: основните слободи и права на поединци и граѓани, признати со меѓународното право и утврдени со Уставот; слободното изразување на националниот идентитет; владеењето на правото; поделбата на државната власт на законодавна, извршна и судска; правната заштита на сопственост; слободата на пазар и претприемаштво; хуманизмот, социјалната правда и солидарноста; локалната самоуправа; соодветно урбано и рурално уредување за унапредување на животната средина; почитувањето на општоприфатените норми на меѓународното право. Во Република Македонија слободно е сето она што не е забрането со Уставот и законот.
- **Член 9:** Граѓаните на Република Македонија се еднакви во своите слободи и права, без оглед на пол, раса, боја на кожа, национално и социјално потекло, политички и религиски верувања, имотна и општествена положба. Сите граѓани се еднакви пред Уставот и законот;
- **Член 30:** Се гарантира правото на сопственост и правото на наследство. Сопственоста создава права и обврски и треба да служи за благосостојба на поединецот и на заедницата. Никому не може да му биде одземена сопственоста или правата кои произлегуваат од неа, освен во случаи кога се работи за јавен интерес утврден со закон. Во случај на експропријација на сопственоста или во случај на ограничување на сопственоста, се гарантира праведен надомест што не може да биде понизок од пазарната вредност.
- **Член 31:** Странските лица во Република Македонија можат да се стекнат со право на сопственост под услови утврдени со закон.
- **Член 32:** Секој има право на работа, на слободен избор на вработување, заштита при работа и материјална помош при привремена невработеност. Секој вработен има право на соодветна заработувачка. Секој вработен има право на платен дневен, неделен и годишен одмор. Вработените не можат да се откажат од овие права. Остварувањето на правата на вработените и нивната положба се утврдуваат со закон и со колективни договори.
- **Член 33:** Секој има обврска да плаќа даноци и други јавни придонеси, како и да учествува во намиривањето на јавните расходи на начин утврден со закон.
- **Член 34:** Граѓаните имаат право на социјална заштита и социјално осигурување, утврдени со закон и со колективен договор.
- **Член 35:** Република Македонија се грижи за социјалната заштита и за социјалната сигурност на граѓаните во согласност со начелото на социјална праведност. Републиката им го гарантира правото на помош на граѓаните кои се немоќни и неспособни за работа. Републиката гарантира посебна заштита за инвалидни лица, како и услови за нивна вклученост во општествениот живот.
- **Член 36:** Републиката им гарантира посебни социјални права за социјална безбедност на борците од Антифашистичката војна и од сите националноослободителни војни на Македонија, на воените инвалиди, на протеруваните и затвораните поради идеите за посебен идентитет и самобитноста на македонскиот народ и за македонската државност, како и на членовите на нивните семејства кои немаат можности за материјална и социјална egzистенција. Посебните права се утврдуваат со закон.
- **Член 37:** Со цел да ги остваруваат своите економски и социјални права, граѓаните имаат право да основаат синдикати. Синдикатите можат да основаат сојузи и да членуваат во меѓународни синдикални организации. Со закон може да се ограничат условите за остварување на правото на синдикално организирање во вооружените сили, полицијата и органите на управата.

- **Член 38:** Се гарантира правото на штрајк. Законот може да ги ограничи условите за остварувањето на правото на штрајк во вооружените сили, полицијата и органите на управата.
- **Член 39:** На секој граѓанин му се гарантира правото на здравствена заштита. Граѓаните имаат право и обврска да го чуваат и унапредуваат своето здравје и здравјето на другите.
- **Член 40:** Републиката му обезбедува посебна грижа и заштита на семејството. Правните односи во бракот, семејството и соживотот се утврдуваат со закон. Родителите имаат право и должност да се грижат за издржување и воспитување на своите деца. Децата се должни да се грижат за своите стари и изнемоштени родители. Републиката им обезбедува посебна заштита на децата без родители и децата без родителска грижа.
- **Член 41:** Право на човекот е слободно да одлучува за создавање потомства. Републиката води хумана популациона политика со цел да обезбеди усогласен економски и социјален развој.
- **Член 42:** Републиката посебно ги заштитува мајките, децата и малолетните. Лице помало од 15 години не може да биде вработено. Малолетните и мајките имаат право на посебна заштита при работа. Малолетниците не смеат да извршуваат работи штетни за нивното здравје или морал.
- **Член 43:** Секој има право на здрава животна средина. Секој има обврска да ја унапредува и заштитува животната средина и природата. Републиката обезбедува услови за остварување на правата на граѓаните за здрава животна средина.
- **Член 44:** Секој има право на образование. Образованието е достапно за сите под еднакви услови. Основното и средното образование се задолжителни и бесплатни.
- **Член 45:** Граѓаните имаат право да основаат приватни образовни установи во сите степени на образованието, со исклучок на основното образование, под услови утврдени со закон.
- **Член 46:** На универзитетите им се гарантира автономија. Условите за основање, функционирање и престанок на дејноста на универзитетите се утврдуваат со закон.
- **Член 47:** Се гарантира слободата на научни, уметнички и други форми на творештво. Се гарантираат правата кои потекнуваат од научни, уметнички или од друг вид интелектуално творештво. Републиката го поттикнува, помага и заштитува развојот на наука, уметност и култура. Републиката го поттикнува и помага научниот и технолошкиот развој. Републиката го поттикнува и помага техничкото образование и спортот.
- **Член 55:** Се гарантира слободата на пазар и претприемаштво. Републиката гарантира еднаква правна позиција за сите субјекти во пазарот. Републиката презема мерки против монополската положба и монополското однесување на пазарот. Слободата на пазарот и претприемаштво може да биде ограничена со закон единствено заради одбраната на Републиката, заштитувањето на природната и животната средина или јавното здравје на луѓето.
- **Член 57:** Република Македонија го поттикнува економскиот напредок и се грижи за порамномерен просторен и регионален развој, како и за побрз развој на стопанско неразвиените подрачја.
- **Член 58:** Сопственоста и трудот се основа за управување и учество во донесувањето одлуки. Учесството во управувањето и донесувањето одлуки во јавните институции и служби е регулирано со закон, на принцип на стручност и компетентност.

3.2 Македонска правна и политичка рамка за специфични области што се однесуваат на социјалната инклузија и борбата против сиромаштијата

3.2.1 Законодавство и политичко акциона рамка за работни односи

Посебни видови заштита и права загарантирани со Законот за работните односи:

- Заштита на работниците при бременост и родителство;
- Забрана за извршување работа за време на бременост и по породување;
- Посебна заштита за време на бременост, „право на платено отсуство од работа поради бременост, породилно отсуство и родителство“;
- Право на работничките да се вратат на својата работа по отсуство од работа поради бременост, породување и родителство;
- Право на користење отсуство од работа заради родителство од страна на таткото или старателот на детето;
- Право на скратено работно време за родител на дете со посебни образовни потреби и пречки во развојот;
- Заштита на работници помлади од 18 години;
- Заштита на инвалиди со право на професионална рехабилитација;
- Посебна заштита на постари работници;
- Мирно решавање на индивидуални и колективни работни спорови;
- Прашања што се однесуваат на работнички синдикати и сојузи на работодавци;
- Право на вработените за слободно основање работнички синдикати и членување во нив, под услови пропишани со статутот или правилата на тие работнички синдикати;
- Колективни договори;
- Права и обврски за време на штрајк;
- Право на штрајк на работничките синдикати и нивните сојузи, со цел да ги заштитат своите членови во однос на економските и социјалните права поврзани со работните односи.
- Други закони што се однесуваат на работните односи:
- Закон за заштита и здравје при работа
- Закон за инспекција на трудот
- Закон за вработување и осигурување во случај на невработеност
- Закон за мирно решавање на работните спорови
- Закон за волонтерството
- Закон за агенциите за привремени

Законот за работните односи ги регулира работните односи меѓу вработените и работодавците, кои се воспоставени врз основа на склучување договор за вработување.

Овој закон ги регулира сите релевантни аспекти на работните односи на вработените, како што се вработени во органи на државната власт, единиците на локалната самоуправа, институциите, јавните компании, фондови, бироа, организации и други правни и физички лица што вработуваат работници, освен доколку е поинаку пропишано со друг закон.

Законот детално ги регулира посебните обврски и права и на работодавците и на вработените при склучување договор за вработување и обврските што се однесуваат на вршењето на работата. Важно за овој закон е тоа што тој претставува правна основа за основање на Економскиот социјален совет.

Во овој контекст и во однос на споменатите колективни договори, треба да се земе предвид и дека постои Општ колективен договор за приватниот сектор на полето на економијата.

Исто такав договор постои и во јавниот сектор и се однесува на органите на државната власт и други државни органи, органите на единиците на локалната самоуправа, институциите, јавните компании, бироа, агенции, фондови и други правни субјекти што вршат активности од јавен интерес³⁰. Ваквиот вид општи колективни договори директно се применуваат и се задолжителни за вработените и за работодавците во обата сектора.

Овие договори ги регулираат правата и обврските на двете страни. Тие може да содржат правила за регулирање на работните договори, нивната содржина и прекинување, како и други прашања што се однесуваат на работните односи,³¹.

Што се однесува до Економскиот социјален совет на Република Македонија, треба да се забележи дека тој е основан со договор меѓу Владата, претставниците на работничките синдикати и претставниците на сојузи на вработени на територијата на Република Македонија.

Негова цел е да „определи и да постигне хармонизирани активности, фокусирајќи се на заштита и унапредување на економските и социјалните права, кои се од интерес на работниците и на работодавците, преземање на усогласени економски, развојни и социјални политики, поттикнување на социјален дијалог, склучување и имплементирање на колективни договори и нивно усогласување со мерките на економските, развојните и социјалните политики“.

30. Сключен меѓу Владата на Република Македонија и Конфедерацијата на слободни синдикати на 16 јануари 1995 година, „Службен весник на Република Македонија“, бр. 62/05.

31. Во моментот постојат 17 колективни гранкови договори кои ги дефинираат најважните прашања поврзани со работните односи

- вработувања
- Закон за вработување и работа на странци
- Закон за вработување на инвалидни лица
- Закон за социјалната заштита

Законот за социјалната заштита:

Ја дефинира социјалната заштита како систем на мерки, активности и политики кои имаат за цел да ги превенираат и надминат основните социјални ризици со кои граѓанинот се соочува во текот на својот живот, стремејќи се кон намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост и зајакнувајќи го капацитетот на граѓанинот на своја лична заштита.

Во овој контекст, Законот го дефинира поимот социјален ризик кој меѓу другото ги вклучува:

- Ризиците поврзани со здравје,
- Ризиците поврзани со стареење,
- Ризиците поврзани со еден родител во семејството,
- Ризиците поврзани со вработување,
- Ризиците поврзани со сиромаштија и
- Ризиците од друг вид социјална исклученост.

Дополнително, законот детално ги утврдува корисниците на социјална заштита. Тој, (покрај македонските граѓани) ги вклучува и странците, барателите на азил, признати бегалци и лицата под супсидијарна заштита, под услови и начини утврдени со закон.

Од гореспоменатото, накратко, со овој закон се дефинира и другиот релевантен концепт на социјална

заштита, кој детално ги регулира правата кои се однесуваат на институционалната заштита, како на пример:

- Право на социјални услуги за корисниците на социјална заштита;
- Право на помош на поединец;
- Помош на семејство;
- Право на домашна нега и помош и на поединецот и на семејството;
- Право на дневно и привремено сместување како помош за поединци и семејства;
- Сместување во згрижувачко семејство;
- Сместување во мала групна куќа и независно живеење со поддршка.

Законот исто така ги пропишува и правата на финансиска помош од социјална заштита меѓу кои:

- Социјална финансиска помош;
- Постојана финансиска помош;
- Финансиска помош за лице кое до 18 годишна возраст имало статус на дете без родители и родителска грижа;
- Финансиска помош за мајка која родила четврто дете;
- Финансиски надомест за помош и нега од страна на друго лице;
- Ad-hoc финансиска помош;
- Надомест на плата за скратено работно време заради нега на дете со ментални или физички пречки во развојот;
- Финансиска помош за социјално домување

3.2.2 Законодавство и политичко акциона рамка за социјална заштита

Клучен правен документ од областа на социјалната заштита е **Законот за социјалната заштита**³¹

Тесно поврзан со овој закон е **Законот за безбедност и здравје при работа**, кој ги утврдува мерките за безбедност и здравје при работа, обврските на работодавците, правата и обврските на вработените од областа на безбедноста и здравјето при работа, како и неговите сродни превентивни мерки.

За крај, треба да се истакне дека гореспоменатата законодавна рамка е дополнета со серија посебни политички документи, меѓу кои:

- Националната стратегија за вработување – 2010 година
- Националниот акционен план за вработување 2009-2010 година и
- Оперативниот план за активни политики за вработување за 2009 и 2010 година.

Овие документи се директно поврзани со Националната програма за усвојување на правото на ЕУ (ревизиран во 2009 година) и со Националната стратегија за намалување на сиромаштијата и на социјалната исклученост во Република Македонија.

Законот за социјалната заштита ги регулира и системот и организацијата на социјалната заштита, правата кои таа ги вклучува, финансирањето и процедурата за реализација на правата од оваа област.

32. Објавен во „Службен весник на Република Македонија“, бр. 79/2009.

Во гореспоменатиот контекст, во однос на клучните стратемиски политички документи во ова поле, меѓу другото, треба да се споменат и:

- Националната програма за постигнување социјална заштита за 2010 година³³ и
- Националната стратегија за деинституционализација на системот за социјална заштита во Република Македонија (2008-2010), дополнета со Оперативниот план за нејзина имплементација.

3.2.3 Законодавство и политичко акциона рамка за здравствена заштита и здравствено осигурување

Закони што се однесуваат на здравствената заштита и здравственото осигурување:

- Закон за здравственото осигурување
- Закон за здравствената заштита
- Закон за пензија и инвалидско осигурување
- Закон за задолжително капитално финансирано пензиско осигурување
- Закон за еднакви можности на жените и мажите
- Закон за заштита на правата на пациентите
- Закон за регистри во здравството
- Закон за заштита од пушењето
- Закон за безбедност во снабдувањето со крв
- Закон за лекови и медицински помагала
- Закон за безбедност на храна и на производи кои се во контакт со храната
- Закон за прекурзори итн.

Гореспоменатата рамка е дополнета со серија политичко акциони документи, меѓу кои:

- Програмата за целосно здравствено осигурување и здравствена заштита на граѓаните, кои не се осигурени во 2010 година во Република Македонија
- Стратегијата за здравство на Република Македонија за 2010 година
- Националната стратегија за подобрување на политиката за менталното здравје во Република Македонија 2005-2012
- Програмата за здравствена заштита на лицата со ментални нарушувања во Република Македонија за 2010 година
- Програмата за активна здравствена заштита за мајки и деца во 2010 година
- Националната стратегија за адолесцентско здравје 2008-2015
- Стратегијата за контрола на

Дополнително на гореспоменатите уставни одредби, клучниот правен текст во гореспоменатите полиња ги вклучува и **Законот за здравственото осигурување и Законот за здравствената заштита**.

Што се однесува до Законот за здравственото осигурување, треба да се истакне дека тој ги регулира здравственото осигурување на граѓаните, правата и обврските што произлегуваат од здравственото осигурување, како и неговиот начин на спроведување.

Здравственото осигурување е установено и како задолжително и како доброволно.

Што се однесува до задолжителното осигурување, Законот детално ги вбројува осигурените лица и членовите на нивните семејства, прецизирајќи ги посебните права на основните здравствени услуги, како во примарната здравствена заштита така и во специјалистичко-консултативната здравствена заштита. Тој, исто така, ги определува здравствените услуги што не се опфатени со задолжителното здравствено осигурување, пропишувајќи права на посебни финансиски надоместоци, како надомест за плата за време на привремено отсуство од работа поради болест или повреда, како и за време на отсуство поради бременост, породување, мајчинство и слично.

Законот, исто така, до детали ги регулира релевантните аспекти на доброволното здравствено осигурување.

Што се однесува до Законот за здравствената заштита, треба да се земе предвид дека тој е тесно поврзан со гореспоменатиот закон и може да се подвлече дека најновите промени на овој закон им гарантираат на граѓаните здравствена заштита со целосен пакет на здравствени услуги.

Поконкретно, Владата, преку буџетот во Фондот за здравствено осигурување, обезбедува и осигурување на оние категории лица кои досега не биле осигурени по ниту една основа.

Актот за здравствена заштита беше дополнет (март 2004 година) за да дозволи приватизација на некои сектори од здравствената заштита, како што се секторот за стоматологија и секторот за фармација, и по амандманот од 2005 година овој акт дозволи и приватизација во примарната заштита.

Во овој контекст, треба да се спомене дека како резултат на промените на овој закон (од 2009 година), постојните институции за здравствена заштита беа трансформирани во Институт за јавно здравство на Република Македонија.

33. Програмата е достапна на веб-страницата на Министерството за труд и социјална политика www.mtsp.gov.mk.

- туберкулозата 2008-2012
- Програмата за здравство за сите и постојана медицинска едукација на одредени групи од населението и одредени заболувања на граѓаните кои не се здравствено осигурени во 2009 година во Република Македонија
- Програмата за рано откривање, дијагностицирање и третирање на ракот на дојка
- Стратегијата за превенција на орални болести за деца од 0 до 14 години во Република Македонија
- Програмата за здравствена заштита на лица со болести од зависности.

Други акцино политички документи:

- Акционен план за храна и исхрана (2009-2014)
- Стратегија за лекови (2010)
- Стратегија за намалување на штетните последици од употреба на алкохол во Република Македонија
- Национален развоен план на Република Македонија (2008-2013)
- Национална стратегија за ХИВ/СИДА (2007-2011)
- Национален акционен план за родова еднаквост (2007-2012)
- Оперативен/оперативни план/планови за негова имплементација во периодот од 2008, 2009 и 2010 година
- Национална стратегија за демографски развој на Република Македонија (2008-2015)

3.2.4 Законодавство и политичко акциона рамка за пензиско и инвалидско осигурување

Правата што произлегуваат од пензиското и инвалидското осигурување се следниве:

- Право на старосна пензија
- Право на инвалидска пензија
- Право на преместување на друго соодветно работно место
- Право на соодветно вработување
- Право на реквалификација или на повисока квалификација и
- Право на соодветни финансиски надоместоци
- Право на семејна пензија
- Право на месечен надомест за физичка штета и
- Право на најнизок износ на пензија

Дополнително на гореспоменатите уставни одредби, клучен правен текст во ова поле е Законот за пензиско и инвалидско осигурување, кој ги регулира задолжителното пензиско осигурување на работниците во работни односи и на физичките лица кои вршат работа, основата на капиталното финансиско пензиско осигурување, како и посебните услови под кои одредени осигурени лица го реализираат правото на пензиско и инвалидско осигурување.

Во однос на старосната пензија, треба да се забележи дека основен критериум при определување на условите за остварување на ова право се возраста и постоењето минимален период на работен стаж, имено: 64 години за мажи и 62 години за жени и најмалку 15 години работен стаж со платени придонеси. Со Законот за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување³⁴ секое лице над 18 години може да стане член на доброволно осигурување.

Гореспоменатата правна рамка е дополнета со Законот за задолжително капитално финансирано пензиско

34. Објавено во „Службен весник на Република Македонија“, бр. 7/08.

3.2.5 Законодавство и политичко акциона рамка за родови прашања

Законот за еднакви можности на жените и мажите ги регулира основните и посебните мерки за воспоставување еднакви можности на жените и мажите, надлежностите, задачите и обврските на одговорните фактори за обезбедување еднакви можности, процедурите на утврдување нееднаков третман на жените и мажите и други сродни прашања во овој контекст.

3.2.6 Законодавство и политичко акциона рамка за домување

Национална стратегија за домување (2007-2012)

Клучна цел: да постигне долгорочен, стандардизиран и хармонизиран развој на домувањето во согласност со модерните стандарди за квалитетен живот. За постигнување на оваа цел, стратегијата предвидува посебни приоритети и задачи. Таа, меѓу другото, се занимава и со прашањето на социјално домување и домување на ранливите групи лица (деца без родители или без родителска грижа, корисници на социјална и постојана финансиска помош, лица погодени од природни катастрофи, лица со инвалидитет и лица на кои им е потребна нега и помош од други лица, социјално загрозуени лица, припадници на ромската заедница, сами родители со малолетни деца) и во овој контекст го прикажува однесувањето на посебниот Закон за социјално домување.

3.2.7 Законодавство и политичко акциона рамка за лица со посебни потреби

Во однос на политичко акционата рамка треба да се споменат:

- Ревидираната национална стратегија за

осигурување³⁵, кој особено го регулира основањето, функционирањето и престанувањето на постоење на пензиските друштва, пензиските фондови, ги дефинира правилата за средства за управување и гарантира супервизорски и регулаторен систем во однос на сите субјекти што се инволвирани во управувањето на задолжителните приватни пензиски шеми.

Дополнително на гореспоменатите уставни одредби и на посебните закони, вклучувајќи ги и оние за вработување, здравство, образование и други области (како што е истакнато во другите поглавја од овој дел од публикацијата), клучен правен текст за ова прашање е *Законот за еднакви можности на жените и мажите*.

Негова цел е да го унапреди принципот на воспоставување еднакви можности на жените и мажите во областа на политиката, економијата, социјалата и образованието, како и на други полиња од социјалниот живот.

Клучен правен текст во ова поле е Законот за домување, кој (во контекст на неговите главни цели во оваа предметна област) ја охрабрува можноста за изнајмување државни станови на социјално загрозуените и бездомните лица во согласност со Законот за социјалната заштита.

Законот, всушност, ја има предвидено правната основа за усвојување на Националната стратегија за домување (2007-2012) и Оперативниот план што се однесува на неа.

Усвојувањето на овој посебен закон е една од клучните цели пропишани со Оперативниот план за спроведување на Стратегијата за домување.

Претходно споменатите документи, исто така, се тесно поврзани со други стратегиски документи, меѓу кои се Националната стратегија за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост која, меѓу другото, содржи голем број релевантни и актуелни податоци и посебни показатели од ова поле при дефинирањето на нејзините посебни мерки и препораки.

Дополнително на гореспоменатите уставни принципи и права и гореспоменатите закони, вклучувајќи ги и оние што се однесуваат на работните односи, безбедноста и здравјето при работа, социјалната заштита, здравствената заштита,

35. Објавено во „Службен весник на Република Македонија“, бр. 11/06 и 50 на 13.4.2010.

издначување на правата на лицата со посебни потреби 2010-2018

- Националната стратегија за вработување 2010
- Националниот акционен план за вработување 2009-2010
- Оперативниот план за активни политики за вработување за 2009 и 2010
- Стратегијата за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост
- Националната програма за развој на образованието во Република Македонија.

3.3 Законодавство и политичко акциона рамка за заштита на децата

Закони што се однесуваат на заштитата на децата:

- Закон за заштитата на децата
- Закон за семејството
- Закон за социјалната заштита
- Закон за основното образование
- Закон за средното образование
- Закон за малолетничка правда

Гореспоменатата правна рамка е дополнета со голем број посебни политичко акциони документи, меѓу кои:

- Националната програма за развој на заштитата на децата за 2010 година;
- Програмата за справување со проблеми на социјално исклучени лица, чија целна група ги вклучува корисниците на дрога и членовите на нивните семејства, децата од улица и нивните родители, жртвите на семејно насилство и бездомните лица;
- Програмата за активна здравствена заштита на мајките и на децата во Република Македонија во 2009 година;
- Стратегијата за демографски развој на Република Македонија 2008-2015;
- Националната програма за развој на образованието во Република Македонија 2005-2015;
- Мултидисциплинарниот протокол за справување со децата од улица во Република Македонија.

правата на пациентите, прашањата на домување (како и оние споменати во следните поглавја за заштита на децата), правната рамка околу прашањата за лица со посебни потреби ги вклучува следниве посебни закони:

1. Закон за вработување на инвалидни лица кој, меѓу другото, предвидува посебни услови за вработување и работа на лицата со посебни потреби;
2. Закон за пензиско и инвалидско осигурување;
3. Закон за знаковен јазик, чија клучна цел е да го признае јазикот со знаци како природно средство за комуникација меѓу глувите лица и други правни и физички лица кои имаат потреба од комуникација.

Гореспоменатото го вклучува и прашањето за образование на деца со посебни образовни потреби, кое е регулирано со Законот за основното образование, Законот за средното образование, Законот за високото образование, Законот за образование на возрастни и Законот за ученички и студентски стандард.

Дополнително на гореспоменатите уставни одредби, како и посебни закони, вклучувајќи го и Законот за работните односи и Закон за социјалната заштита, клучен правен акт што се занимава исклучиво со заштитата на децата е Законот за заштитата на децата.

Овој закон ги регулира системот, организацијата и начинот на кој се обезбедува заштитата на децата.

Правата на децата опфатени со овој закон, меѓу другото, вклучуваат: детски додаток, посебен додаток, помош за опрема за новородено дете и партиципација.

Во прилог на ова, Законот обезбедува други форми на детска заштита: грижа и воспитување на децата од предучилишна возраст, одмор и рекреација на деца и сл.

Законот е дополнет со Законот за семејството, кој пропишува дека „Републиката гарантира посебна заштита за семејството, мајчинството, децата, малолетните деца, децата без родители и децата без родителска грижа“; „Републиката создава и обезбедува научни, економски и социјални услови за планирање семејство и за слободно и одговорно родителство; во постигнување на нивните права за слободно и одговорно родителство, родителите се должни да обезбедат оптимални услови за здраво одгледување и развој на своите деца и во рамките на семејството и во рамките на општеството“.

Паралелно со последново, овој закон ги регулира сите релевантни прашања поврзани со еднаквите права на родителите и обврските спрема нивните деца, односите меѓу родителите и децата и нивните права и обврски во овој контекст итн.

3.4 Законодавство и политичко акциона рамка за заштита на жените

Законот за семејството ги заштитува:

- мајчинството;
- извршувањето на родителското право;
- склучувањето брак;
- правата и обврските на брачните партнери;
- во посебни случаи го опфаќа прашањето за семејно насилство.

Други документи:

- Национална стратегија за заштита од семејно насилство 2008-2011;
- Еднаков протокол на дејствување во случаи на семејно насилство.

3.5 Други избрани закони од областа на борбата против сиромаштијата и социјалната исклученост

3.5.1 Закон за недискриминација

Закон за превенција и заштита од дискриминација:

„Заштитата од дискриминација и забраната на дискриминација се однесуваат на сите физички и правни лица во процесот на реализација на правата и слободите што се загарантирани со Уставот и законите на Република Македонија“;

Овој закон треба да се применува од страна на сите државни власти, единици на локалните самоуправи, правни лица со јавни правни надлежности и физички лица на полето на работни односи, образование, наука и спорт, социјална безбедност, вклучувајќи го и полето на социјална заштита, пензиско и инвалидско осигурување, здравствено осигурување и здравствена заштита, судство и администрација, домување, пристап до стоки и услуги, членство и дејствување во синдикати итн.

3.5.2 Обезбедување бесплатна правна помош

Закон за бесплатна правна помош:

Правото на бесплатна правна помош е гарантирано за македонските граѓани кои имаат постојано живеалиште во Република Македонија.

Ова право ги опфаќа лицата кои се корисници на социјална помош, корисниците на правото

Дополнително на гореспоменатите посебни уставни одредби и на оние од претходните поглавја од овој дел на публикацијата (особено оние што се однесуваат на работните односи, социјалната и здравствената заштита и половата еднаквост), во Законот за семејството е опфатено и прашањето за заштита на жените.

Оваа законодавна рамка е дополнета со посебни политички документи (споменати во рамките на претходните поглавја од овој дел на публикацијата, како и оние споменати подолу).

Во овој контекст, треба да се подвлече дека сите веќе споменати специфични одредби за недискриминација што спаѓаат под посебните закони од неодамна се зајакнати и утврдени со Законот за спречување и заштита од дискриминација.

Овој закон има цел да превенира и заштитува од дискриминација преку реализирање на правата загарантирани со Уставот на Република Македонија, законите и меѓународните ратификувани договори.

Со цел да ги постигне гореспоменатите цели, овој закон предвидува основање на комисија и во овој контекст ја регулира и процедурата за превенција и заштита од дискриминација пред комисијата.

За крај, Законот ја регулира и судската заштита.

Оваа алатка е една од најважните алатки во борбата против социјалната исклученост и во овој контекст клучен правен текст е **Законот за бесплатна правна помош**³⁶.

Тој ги регулира правото на бесплатна правна помош, процедурата за негово остварување и неговите корисници, условите и начинот на кој се остварува тоа, оние кои ја обезбедуваат оваа помош, како и други слични аспекти што се однесуваат на ова право.

36. Објавен во „Службен весник на Република Македонија“, бр. 161, на 20.12.2009 година.

на надомест за инвалидитет, а не примаат други приходи врз основа на заработка или приходи од сопственоста, корисниците на најниска пензија кои живеат во семејни заедници кои издржуваат две или повеќе лица, семејствата или сами родители со едно или повеќе малолетни деца кои го уживаат правото на детски додаток.

Во согласност со овој закон и меѓународните договори кои се однесуваат на правото на бесплатна помош, тоа е наменето и за останати лица, како што се лица со признато право на азил, внатрешно раселени лица, странци итн.

3.6 Правна и политичка рамка за заштита на останати ранливи категории лица

3.6.1 Странци и бегалци

Правна и политичка рамка за заштита на странци и бегалци:

- Закон за странци
- Закон за вработување и работа на странци
- Закон за азил и привремена заштита

Горенаведената поширока законска рамка е дополнета со Стратегијата за интеграција на бегалци и странци во Република Македонија 2008-2015, која е најсеопфатен политичко акционен стратешки документ во гореспоменатото поле.

Правото на бесплатна правна помош е наменето за лица кои поради својата материјална состојба не се во можност да ги уживаат правата загарантирани со Уставот и законот, без загрозување на своето издржување и издржувањето на членовите на своето семејство со кои тие живеат во заедничко домаќинство.

Во овој контекст, треба да се додаде и **Законот за Омбудсман**³⁷, кој ги регулира сите аспекти на институцијата Омбудсман како орган на Република Македонија кој ги заштитува и уставните и правните права на граѓаните доколку тие се прекршени.

Во прилог на гореспоменатите уставни одредби, како и посебните закони истакнати во претходните поглавја од овој дел на оваа публикација, правната рамка што се однесува на странците го вклучува **Законот за странците**³⁸ кој, всушност, претставува клучен правен текст во овој контекст.

Овој закон ги дефинира сите специфични права на странците во однос на нивниот влез и престој во земјата, засегнати од различни видови визни режими.

Законот ги регулира сите прашања што се однесуваат на странците, вклучувајќи привремен престој на странци заради вработување, работа и самовработување, привремен престој заради школување или студирање, специјализација, стручно образование или практични обуки, размена, научно истражување, лекарски третман, семејно обединување, дозвола за постојан престој и слично.

Законот е дополнет и со Законот за вработување и работа на странци³⁹, кој ги регулира и условите и процедурите под кои странците може да бидат вработени или да работат во Република Македонија, освен ако не е пропишано поинаку со меѓународен договор.

Што се однесува до бегалците, во овој контекст треба да се спомене **Законот за азил и привремена заштита**⁴⁰, кој во детали ги регулира сите релевантни права и обврски за секоја категорија луѓе опфатени од него, вклучувајќи ги и оние на признаените бегалци и слично⁴¹.

37. Објавен во „Службен весник на Република Македонија“, бр. 60/2003.

38. Објавен во „Службен весник на Република Македонија“, бр. 35/2006 и стапи во сила на 1.1.2008 година.

Објавен во „Службен весник на Република Македонија“, бр. 70/2007.

39. Објавен во „Службен весник на Република Македонија“, бр. 70/2007.

40. Објавен во „Службен весник на Република Македонија“, бр. 19/2009, 49/2003 и 66/2007.

41. Имајте предвид дека гореспоменатата законодавна рамка е дополнета со други посебни домашни закони, меѓу кои Законот за државјанство, Законот за јавно собирање, Законот за здруженија на граѓани и фондации, Законот за сопственост и други права кои се однесуваат на сопственоста и Законот за заштитата на децата.

3.6.2 Заштита на Ромите

Правна и политичка рамка за заштита на Ромите:

Што се однесува до заштитата на Ромите, треба да се подвлече дека не постои посебен закон што се занимава исклучиво со ова прашање, но се работи за истото законодавство споменато погоре кое се однесува на полињата опфатени од сите претходни и подолу споменати поглавја од овој дел на публикацијата.

Сите претходно споменати документи се тесно поврзани со другите стратегиски документи истакнати во претходните поглавја од овој дел на публикацијата, бидејќи и тие ја земаат предвид специфичната состојба на ромското население.

3.6.3 Заштита на старите лица

Правна и политичка рамка за заштита на старите лица:

Закони кои се од особена важност за старите лица се Законот за социјалната заштита и Законот за пензиско и инвалидско осигурување, кои се тесно поврзани со други закони, меѓу кои Законот за здравствената заштита, Законот за семејството, Законот за работните односи, Законот за домување и слично. Оваа рамка го опфаќа и Законот за образование на возрасни (2008).

3.6.4 Правна рамка за етнички малцинства

Правна и политичка рамка за заштита на етничките малцинства:

- Закон за употреба на јазиците што ги користат најмалку 20% од граѓаните во Република Македонија и во единиците на локалната самоуправа;

Постојат серија посебни стратегиски и акциони планови произлезени од Декадата на Ромите, меѓу кои:

- Стратегијата за Ромите во Република Македонија
- Националниот акционен план за образование (дополнет со Оперативниот план за образование)
- Националниот акционен план за здравство (дополнет со Оперативниот план за здравство)
- Националниот акционен план за вработување (дополнет со Оперативниот план за вработување)
- Националниот акционен план за домување (дополнет со Оперативниот план за домување)
- Акциониот план за Ромките (дополнет со Логичката рамка за Ромките и Оперативниот план за 2010 година)
- Ревизија на националните акциони планови од Декадата за инклузија на Ромите 2005-2010
- Стратегијата за Ромите во Република Македонија 2009-2011
- Оперативниот план за активни програми и мерки за вработување за 2010 година⁴².

Како и во случајот со претходните посебни категории лица, исто така, не постои посебен домашен закон што се занимава исклучиво со ова прашање.

Според ова, дополнително на гореспоменатите уставни одредби, во овој контекст треба да се земат предвид сите посебни закони истакнати во претходните поглавја од овој дел на публикацијата.

Гореспоменатата законодавна рамка е дополнета со неодамнешното усвојување на Националната стратегија за стари лица 2010-2012 (јуни 2010 година), која претставува основен политички документ на земјата што ги дефинира приоритетните области, со цел да се зајакнат квалитетот и квантитетот на животот на старите лица.

Оваа стратегија предвидува посебни мерки наменети за подобрување на системот на социјална заштита за старите лица, развивајќи и зајакнувајќи ја здравствената заштита на старите лица, интегрирајќи ги во општествениот живот и во пазарот на трудот и слично.

Според тоа, тесно е поврзан и со сите гореспоменати национални политички документи.

Дополнително на гореспоменатите уставни одредби, најпрво треба да се потсетиме дека Охридскиот рамковен договор е оној што е од особена важност за гарантирањето на правата на немнозинските заедници во Република Македонија.

42. Имајте предвид дека актуелната статус кво состојба на ромското население во државата, меѓу другото, е загарантирана од Извештајот на тимот на Македонската декадна стража за Декадата на инклузија на Ромите (2010).

- Закон на Комитетот за односи меѓу заедниците;
- Закон за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението на Република Македонија;
- Закон за државните службеници.

3.7 Улогата на регионалниот развој во борбата против сиромаштијата и социјалната исклученост

Законска регулатива:

- Закон за рамномерен регионален развој
- Национална стратегија за регионален развој на Република Македонија
- Стратегија за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост.

Што се однесува до политичките документи во гореспоменатиот контекст и дополнително сите останати гореспоменати документи кои, исто така, се од непосредна важност за ова прашање, овде треба да се земат предвид Стратегијата за правична застапеност на етничките заедници во јавниот сектор⁴³ и Стратегијата за развој на радиодифузната дејност во Република Македонија за периодот 2007-2012 година и Акциониот план за нејзина имплементација.

За крај, во овој контекст, треба да се истакне дека составен дел на гореспоменатите домашни законски одредби на ова поле е и Рамковната конвенција на Советот на Европа за заштита на националните малцинства, која го обезбедува еден од најважните придонеси за понатамошен напредок во оваа област во нашата земја⁴⁴.

Широко е прифатено дека ова прашање е едно од суштинските аспекти на која било политика за борба против сиромаштијата и социјалната исклученост.

Во овој контекст, клучен правен текст во оваа област во случајот на Република Македонија е **Законот за рамномерен регионален развој**⁴⁵.

Законот ги регулира целите, принципите и носителите на политики за поттикнување рамномерен регионален развој и го регулира планирањето на регионалниот развој во Република Македонија, како и сите други релевантни прашања од оваа област⁴⁶.

Овој закон, исто така, претставуваше основа за усвојувањето на *Националната стратегија за регионален развој во Република Македонија*⁴⁷, која претставува клучен политичко акционен документ.

Оваа стратегија е тесно поврзана и со сите гореспоменати стратегиски документи, меѓу кои и со Стратегијата за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост, која содржи посебен дел што се однесува на руралните заедници на полето на домување.

43. Во овој контекст, имајте предвид дека Законот за државни службеници им наметнува обврска на јавните органи да се усогласат со годишните цели за вработување на немнозинските заедници.

44. Погледнете ја Резолуцијата на Комитетот на министри на Советот на Европа за Македонија (која содржи посебни препораки за Македонија), усвоена по вториот дел од мониторингот во рамките на оваа конвенција во државата. Во овој поглед, погледнете го и Третиот извештај на Владата на Република Македонија, изработен во рамките на истата конвенција и подготвен паралелно со гореспоменатите директиви и препораки на Комитетот на министри на 11 март 2010 година, Министерство за надворешни работи, www.mfa.gov

45. Објавен во „Службен весник на Република Македонија“, бр. 63/2007.

46. Имајте предвид дека со цел да се постигнат клучните цели на Законот, постои посебен Совет за рамномерен регионален развој во Република Македонија.

47. Објавена во „Службен весник на Република Македонија“, бр. 119 на 30.9.2009 година.

3.8 Рамка за електронски комуникации

Законска регулатива:

- Закон за електронски комуникации
- **Политички документи од истага област:**
- Национална стратегија за е-Влада 2010-2012
- Влада на програма (2006-2010)
- Национален политички документ за информатичко општество
- Национална стратегија за развој на електронски комуникации со информатички технологии (National Strategy for the Development of Electronic Communications with Information Technologies - NSDECIT).

ЗАБЕЛЕШКА

Во контекст на ова поглавје и другите тесно поврзани поглавја, треба да се земат предвид останатите посебни ранливи категории лица, меѓу кои: внатрешно раселените лица, бездомниците, невработените лица поради ликвидација на фирмите, исклучените лица од образование, транспорт итн. Сите тие треба да бидат разгледувани во поширок контекст на специфични прашања опфатени со целиот трет дел на публикацијата.

Овие прашања, исто така, се истакнати и/или прикажани во гореспомнатите национални стратегиски документи, меѓу кои во Стратегијата за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост.

3.9 Обврските на Македонија за мониторинг во контекст на меѓународните закони за човекови права

3.9.1 Обврските на Македонија за мониторинг во контекст на избраните правни инструменти на ОН

- Комитетот за правата на децата (Committee on the Rights of the Child - CRC Committee), меѓу другото, препорачува државата - договорна страна да ги ратификува договорите на Обединетите нации и нивните протоколи од кои државата сè уште не е дел. Имено, Конвенцијата за правата на лицата со хендикеп и нејзиниот Дополнителен протокол, Меѓународната конвенција за заштита на сите луѓе од присилно исчезнување, која Македонија ја има потпишано, како и Меѓународната конвенција за заштита на правата на работниците - мигранти и членовите

Основен правен текст во ова поле е **Законот за електронски комуникации**⁴⁸ кој, меѓу другото, ги регулира условите и начинот на спроведувањето на активностите на полето на електронските комуникации, вклучувајќи го и пристапот кон овие комуникации.

Меѓу другото, тој има цел да обезбеди услови за задоволување на потребата од комуникациски услуги, да ги заштити интересите на корисниците на тие услуги и да го поттикне економскиот развој во земјата.

Законот претставува правна основа на Агенцијата за електронски комуникации, основана како независно регулативно тело за остварување на целите на самиот закон.

Во однос на системот на ОН, треба да се потсетиме дека Република Македонија, меѓу другото, е договорна страна на следниве човекови инструменти за човекови права на ОН.

- **Меѓународен пакт за економски, културни и социјални права**⁴⁹

Во однос на овој инструмент на ОН, како и која било државачленка која е договорна страна на инструментот, Република Македонија е обврзана да поднесува редовни извештаи за начинот на спроведувањето на правата до Комитетот за економски, социјални и културни права (Committee on Economic, Social and Cultural Rights - CESCR).

- **Конвенција за елиминација на сите форми на дискриминација на жените (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women - CEDAW)** и Дополнителен протокол кон

48. Објавен во „Службен весник на Република Македонија“, бр. 83/2010, 98/2008, 14/2007 и 13/2005. Имајте предвид дека долуспомнатите документи може да се најдат на www.mio.gov.mk.

49. Ратификувана од страна на Република Македонија на 18.1.1994 година.

на нивните семејства. Последново ја вклучува и Европската повелба на Советот на Европа за регионални и малцински јазици.

- Она што е значајно да се забележи е дека Република Македонија сè уште не е договорна страна, односно ги нема ратификувано Конвенцијата за заштита на правата на работниците - мигранти и членовите на нивните семејства и Конвенцијата за права на лицата со хендикеп.
- За крај, во контекст на членството на Македонија во ОН, треба да се земе предвид заложбата на државата за спроведување на Милениумските развојни цели на ОН (МРЦ). Во овој поглед и како што е прикажано погоре, заложбите на државата се во насока на спроведување на гореспоменатите (и други правни инструменти на ОН) правни инструменти како и оние што се донесени како членови во други меѓународни организации (како што е истакнато погоре).

оваа конвенција (CEDAW⁵⁰), чија имплементација се мониторира од страна на Комитетот за елиминација на дискриминација на жените (CEDAW Committee).

Во овој контекст, последниот извештај на **Комитетот на Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација на жените** (CEDAW Committee) на Македонија беше поднесен во 2006 година. Другите релевантни инструменти на ОН усвоени/ратификувани од страна на Република Македонија исто така, се тесно поврзани со оваа конвенција на ОН. Последново, меѓу другото, ги вклучува и Конвенцијата на ОН за борба против меѓународниот организиран криминал и неговиот Протокол за превенција, забрана и санкционирање на трговијата со луѓе, особено, за жени и деца, Конвенцијата на ОН против тортура, Конвенцијата на ОН за елиминација на сите форми на расна дискриминација итн.

- **Конвенција за правата на детето (UN Convention on the Rights of the Child - CRC)**⁵¹ и нејзините *два дополнителни протоколи, првиот во врска со вклучување на децата во оружени конфликти*⁵², *вториот во врска со продавање деца, детска проституција и детска порнографија*⁵³.

Имплементацијата на овие инструменти од страна на нивните договорни страни се мониторираат од страна на Комитетот за правата на децата (Committee on the Rights of the Child - CRC), кој ги проценува сите извештаи и ги упатува своите забелешки и препораки на државата - договорна страна во форма на заклучни согледувања.

Комитетот го зеде предвид вториот периодичен извештај на Македонија на 27 мај 2010 година⁵⁴ и ги донесе своите заклучни согледувања⁵⁵, кои содржат долг и детален список на забелешки и специфични гледни точки од областа на детската заштита во земјата, како и специфичните препораки поврзани со неа.

50. Република Македонија ја ратификува CEDAW на 18 јануари 1994 година. Република Македонија го ратификува и Дополнителниот протокол кон истата конвенција на 17.10.2003 година; тоа го направи без резерва кон овие договори.

51. Ратификувана од страна на Република Македонија на 2.12.1993 година.

52. Ратификувана од страна на Република Македонија на 12.1.2004 година.

53. Ратификувана од страна на Република Македонија на 17.10.2003 година.

54. Погледнете: CRC/C/SR.1508, CRC/C/SR.1510 and CRC/C/SR.1 512;

55. CRC/C/MKD/CO/2.

3.9.2 Обврските на Македонија за мониторинг во контекст на правните инструменти на Меѓународната организација на трудот

Во однос на MOT, треба да се подвлече дека Република Македонија ратификува голем број правни инструменти на оваа организација.

Во овој контекст, важно е да се земат предвид и кратките коментари направени од страна на Комитетот на експерти на MOT за примената на конвенциите и препораките во однос на Република Македонија.

Имено, извештајот од овој комитет во 2010 година го изјавува следново:

„Сериозни пропусти при доставувањето информации. Комитетот со жалење забележува дека Владата нема испратено информации до надлежните власти во врска со поднесувањето на инструментите, усвоени од страна на Конференцијата на 12-те сесии, одржани меѓу 1996 и 2007 година (83-та, 84-та, 85-та, 86-та, 88-ма, 89-та, 90-та, 91-ва, 92-ра, 94-та, 95-та и 96-та сесија).

Комитетот ја повикува Владата да преземе чекори, навремено да ги поднесе очекуваните инструменти до надлежните власти“.

Овие забелешки се прикажани и тесно поврзани во контекст на обврските на Македонија во рамките на конвенциите на Советот на Европа, а особено Европската социјална повелба, истакнато во следното поглавје⁵⁶.

3.9.3 Обврските на Македонија за мониторинг во контекст на Европската социјална повелба на Советот на Европа

За разлика од Ревидираната европска социјална повелба, Република Македонија е договорна страна на овој многу важен правен инструмент⁵⁷ на Советот на Европа.

Гледано од перспектива на најновиот извештај од мониторингот на Европскиот комитетот за социјални права (European Committee of Social Rights - ECSR) во однос на Македонија, треба да се подвлече дека тој го опфаќа исполнувањето на членовите на Повелбата што припаѓаат на тематската група „Здравство, социјална безбедност и социјална заштита“, која го претставува членот 3 за безбедни и здрави работни услови, членот 11 за правото на заштита на здравјето, членот 12 за правото на социјална безбедност, членот 13 за правото на социјална и медицинска помош, член 14 за правото на користење услуги за социјална заштита и членот 4 од Дополнителниот протокол, кој се однесува на правото на социјална заштита за старите лица.

Во врска со ова, Европскиот комитет за заклучоците од социјалната повелба што се однесуваат на Македонија известува за 11 ситуации и содржи 3 случаи на усогласеност (членовите 11&1, 13&2 и 13&3) и 2 случаи на неусогласеност (членовите 12&1 и 13&1)⁵⁸.

Во овој контекст, треба да се забележи дека Комитетот ја проценува усогласеноста на состојбата на голем број специфични препораки на Советот на Европа (споменати во заклучоците на Комитетот), на извештаите усвоени во рамките на релевантните конвенции на Советот на Европа, како и на состојбата на Европскиот комитет за превенција од мачење и друго сурово и нехумано или понижувачко однесување или казнување, основана во рамките на Конвенцијата на Советот на Европа која се занимава со оваа тема.

За крај, треба да се забележи дека следниот македонски национален извештај ќе се однесува на прифатените одредби на членовите што припаѓаат во третата тематска група (т.е. работнички права).

3.9.4 Обврски на Македонија како земја-кандидат за членство во ЕУ

Во овој контекст, најпрво треба да се истакне дека во рамките на процесот за проширување и пристап, секоја земја-кандидат или земја-потенцијален кандидат е обврзана да го пренесе правото на Заедницата во кое било релевантно поле, меѓу кои и оние што се однесуваат на социјалната инклузија и борбата против сиромаштијата.

56. Со цел да се добие подобра слика за големата вредност на MOT во областите опфатени со оваа публикација, погледнете го и Анексот 1 (како прилог на оваа публикација), кој го прикажува Списокот на избрани правни инструменти на MOT, ратификувани од страна на Република Македонија.

57. Европската социјална повелба беше ратификувана од страна на Република Македонија на 31 март 2005 година.

58. Заклучоците на Комитетот XIX-2 (2009) во јануари 2010 година се објавени на Интернет-страницата: www.coe.int/socialcharter.

Во случајот на Македонија, треба да се спомене дека ЕУ им даде насоки на македонските власти за реформните приоритети преку Партнерството за пристап од февруари 2008 година.

Овој инструмент идентификува осум клучни приоритети за напредок во процесот на пристапување на земјата кон ЕУ. Напредокот на овие реформни приоритети е охрабрен и мониториран преку утврдените органи во рамките на Договорот за стабилизација и пристап (Stabilization and Association Agreement - SAA).

Врз основа на Партнерството за пристап, македонската Влада ја има усвоено гореспоменатата Национална програма за усвојување на законите на ЕУ. Во овој контекст, треба да се земе предвид делот од програмата што се однесува на поглавјето 2 (кое се однесува на слободно движење на работниците) и поглавјето 19 (кое се однесува на социјална политика и вработување).

Поконкретно, станува збор за клучниот домашен политички документ што го води процесот на усогласување на македонското законодавство со едно од законодавствата на ЕУ од областа на: работата, вработувањето, социјалната инклузија, социјалната заштита, социјалниот дијалог, безбедноста и здравјето при работа, недискриминацијата и еднаквиот третман на жените и мажите.

Врз основа на ова кратко резиме, треба да се подвлече дека усвојувањето на гореспоменатото право на Заедницата не е спроведено преку донесување посебен домашен закон за ратификација на овие права на Заедницата, што не беше случај со усвојувањето на меѓународните правни инструменти на останатите меѓународни организации (на пример, ОН, МОТ, Советот на Европа итн. од страна на Република Македонија).

Европската комисија е таа што ги проценува гореспоменатите клучни приоритети како одредници во таканаречените извештаи за напредок.

Овие извештаи ги опишуваат односите меѓу Република Македонија и ЕУ при анализирањето на состојбата во Република Македонија поврзана со политичките и економските критериуми за членство. Извештаите го проценуваат капацитетот на земјата за преземање на обврските од членството, кои ги опфаќаат правото и политиките на ЕУ.

Овој процес се мери врз основа на донесените одлуки, усвоени закони и имплементирани мерки.

Во овој контекст, треба да се земе предвид последниот Извештај за напредокот на Македонија кон ЕУ (2009), особено делот што се однесува на економски и социјални права, малцински права, културни права и заштита на малцинства, правда и домашни прашања и слично.

ЗАВРШНА ЗАБЕЛЕШКА

Во однос на гореспоменатото поглавје и гледано од поширока перспектива на членството на Република Македонија во Советот на Европа, треба да се истакне дека земјата сè уште ги нема ратификувано Ревидираната европска социјална повелба и нејзиниот Протокол за колективни жалби.

Република Македонија единствено ја има ратификувано оригиналната Европска социјална повелба и во овој контекст треба да се подвлече дека по ратификувањето на Ревидираната европска социјална повелба ќе се наметнат нови серии обврски што ќе треба да се постават на национално ниво и кои ќе треба да се вметнат/или земат предвид, соодветно при обновување/или усвојување нови стратемиски документи во релевантните области.

Во секој случај, ратификацијата и имплементацијата на Ревидираната европска социјална повелба ќе наметнува повеќе сеопфатни пристапи кон целосно спроведување на сите правни инструменти, ратификувани од страна на земјата, што е во согласност со Варшавскиот акционен план на Советот на Европа.

Според тоа, при справување со ова прашање, треба да се земат предвид сите извештаи од мониторингот, опфаќајќи ја Македонија во рамките на специфичните правни инструменти на Советот на Европа.

Ова не го вклучува само ЕЧПР, туку вклучува и други инструменти, како што се Рамковната конвенција за национални малцинства, инструментот што се однесува на борбата против мачење, инструментите што се однесуваат на заштита на децата, податоците итн.⁵⁹

Последново ја вклучува и гореспоменатата правна практика на Европскиот суд за човекови права, како и онаа развиена под механизмот за мониторинг на социјалните (и ревидираните) европски повелби.

Секако, треба да се спомене дека истовремено постојат голем број правни инструменти кои сè уште не се ниту потпишани ниту ратификувани од страна на државата, тема што е од голема важност и е поврзана со предизвиците на борбата против сиромаштијата и социјалната исклученост.

Гледано од поширока перспектива на полноправно членство на Македонија во Советот на Европа, треба да се земе предвид работата извршена од страна на сите други клучни органи на Советот на Европа, како што се Европската комисија против расизам и нетрпеливост. Од работата на овие органи, во јуни 2010 година произлезе последниот извештај што се однесува на Македонија, а содржи серија специфични препораки за преземање активности од страна на државата за решавање на специфичните прашања опфатени со оваа публикација.

Гореспоменатото е директно поврзано со обврските на Македонија што произлегуваат во рамките на системот на ОН, кои најилустративно се прикажани во актуелниот процес на спроведување на МРЦ на ОН⁶⁰ и со опфатените гореспоменати стандарди за човекови права на ОН.

Гледано од перспектива на сегашниот статус на Македонија како земја-кандидат за членство во ЕУ и, поконкретно, од тековниот процес на подготовката на земјата за Заедничкиот меморандум за социјална инклузија, што треба да се склучи со соодветниот систем на ЕУ, треба да се спомене дека кога ќе се донесе овој меморандум, ќе биде неопходно земјата да има посеопфатен пристап кон понатамошно усвојување и спроведување на соодветните права на ЕУ на полињата на социјалните и човековите права (прикажано во вториот дел од оваа публикација).

59. Во овој контекст, погледнете го списокот на избрани правни инструменти на Советот на Европа и нивниот статус на ратификација од страна на Република Македонија, прикажан во Анекс 2, како прилог на оваа публикација. Исто така, погледнете го и целосниот список на конвенции на Советот на Европа, достапен на www.coe.int/treaties.

60. Погледнете ги двата извештаи за напредокот на Македонија при имплементацијата на Милениумските развојни цели на ОН, достапни на www.undp.org.mk. Обата извештаи детално ја прикажуваат актуелната состојба што се однесува на прашањата опфатени со оваа публикација, како што се прашањата за Ромите, прашањата за заштита на жените, децата итн.

Со последново, меѓу другото, ќе мора да се земе предвид и соодветната правна практика на Европскиот суд на правдата поврзана со релевантните области.

Секако, во овој момент треба да се спомене и дека процесот на интеграција на државата во ЕУ во гореспоменатиот контекст е (и понатаму ќе биде) тесно поврзан со обврските на државата во рамките за нејзино полноправно членство во ОН (на пример, во однос на спроведувањето на релевантните правни инструменти на ОН и МРЦ), со МОТ и со други релевантни меѓувладини организации како УНЕСКО, УНИЦЕФ, СЗО итн. како и други европски организации, како што се Советот на Европа, ОБСЕ итн.

АНЕКС 1

СПИСОК НА ПРАВНИ ИНСТРУМЕНТИ НА МОТ РАТИФИКУВАНИ ОД СТРАНА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА⁶¹

Конвенција	Датум на ратификација	Статус
С 2 Конвенција за невработеност, 1919	17.11.1991	ратификувана
С 3 Конвенција за заштита на мајчинството, 1919	17.11.1991	ратификувана
С 8 Конвенција за обесштетување при невработеност (бродолом), 1920	17.11.1991	ратификувана
С 9 Конвенција за распределба на морнари, 1920	17.11.1991	ратификувана
С 11 Конвенција за право на здружување (земјоделство), 1921	17.11.1991	ратификувана
С 12 Конвенција за надоместок на работници (земјоделство), 1921	17.11.1991	ратификувана
С 13 Конвенција за бело олово (сликарство), 1921	17.11.1991	ратификувана
С 14 Конвенција за неделен одмор (индустрија), 1921	17.11.1991	ратификувана
С 16 Конвенција за медицински испитувања на млади лица (море), 1921	17.11.1991	ратификувана
С 17 Конвенција за надоместок на работници (несреќи), 1925	17.11.1991	ратификувана
С 18 Конвенција за надоместок на работници (професионално заболување), 1925	17.11.1991	ратификувана
С 19 Конвенција за еднаков третман (надоместок при несреќа), 1925	17.11.1991	ратификувана
С 22 Конвенција за членовите на договорот на морнарите, 1926	17.11.1991	ратификувана
С 23 Конвенција за враќање на морнарите во татковината, 1926	17.11.1991	ратификувана
С 24 Конвенција за здравствено осигурување (индустрија), 1927	17.11.1991	ратификувана
С 25 Конвенција за здравствено осигурување (земјоделство), 1927	17.11.1991	ратификувана
С 27 Конвенција за обележување на тежина (пакети транспортирани со бродови), 1929	17.11.1991	ратификувана

61. Извор: ILOLEX-17.8.2010

Конвенција	Датум на ратификација	Статус
С 29 Конвенција за принудна работа, 1930	17.11.1991	ратификувана
С 32 Ревидирана конвенција за заштита од несреќи (заштита од несреќи), 1932	17.11.1991	ратификувана
С 45 Конвенција за работа под земја (жени), 1935	17.11.1991	ратификувана
С 48 Конвенција за одржување на правата за пензија на мигрантите, 1935	17.11.1991	ратификувана
С 53 Конвенција за сертифицирање за компетенција на службениците, 1936	17.11.1991	ратификувана
С 56 Конвенција за здравствено осигурување (море), 1936	17.11.1991	ратификувана
С 69 Конвенција за сертификација на готвачи на брод, 1946	17.11.1991	ратификувана
С 73 Конвенција за медицински испитувања (морнари), 1946	17.11.1991	ратификувана
С 74 Конвенција за сертифицирање на способноста на морнари, 1946	17.11.1991	ратификувана
С 80 Конвенција за ревизија на завршни членови, 1946,	17.11.1991	ратификувана
С 81 Конвенција за трудова инспекција, 1947	17.11.1991	ратификувана
С 87 Конвенција за слободата на здружување и заштитата на правата на организирање, 1948	17.11.1991	ратификувана
С 88 Конвенција за биро за вработување, 1948	17.11.1991	ратификувана
С 89 Ревидирана конвенција за ноќна работа (жени), 1948	17.11.1991	ратификувана
С 90 Конвенција за ноќна работа на млади лица (индустрија), 1948	17.11.1991	ратификувана
С 91 Ревидирана конвенција за платени одмори (морнари), 1949	17.11.1991	ратификувана
С 92 Ревидирана конвенција за сместување на екипаж, 1949	17.11.1991	ратификувана
С 97 Ревидирана конвенција за миграционо вработување, 1949	17.11.1991	ратификувана
С 98 Конвенција за правото на организирање и колективно преговарање, 1949	17.11.1991	ратификувана
С 100 Конвенција за еднакво наградување, 1951	17.11.1991	ратификувана
С 102 Конвенција за социјална заштита (минимални стандарди), 1952	17.11.1991	ратификувана

Конвенција	Датум на ратификација	Статус
С 103 Ревидирана конвенција за заштита на мајчинството, 1952	17.11.1991	ратификувана
С 105 Конвенција за заштита на принудна работа, 1957	15.07.2003	ратификувана
С 106 Конвенција за неделен одмор (трговија и канцеларии), 1957	17.11.1991	ратификувана
С 109 Ревидирана конвенција за плати, работни часови и вработеност (море), 1958	17.11.1991	ратификувана
С 111 Конвенција за дискриминација (вработување и професија), 1958	17.11.1991	ратификувана
С 113 Конвенција за медицински испитувања (рибари), 1959	17.11.1991	ратификувана
С 114 Конвенција за членови на договорот за рибарите, 1959	17.11.1991	ратификувана
С 116 Конвенција за финална ревизија на членовите, 1961	17.11.1991	ратификувана
С 119 Конвенција за одржување на машини, 1963	17.11.1991	ратификувана
С 121 Конвенција за помош при повреда на работа, 1964	17.11.1991	ратификувана
С 122 Конвенција за политики за вработување, 1964	17.11.1991	ратификувана
С 126 Конвенција за сместување на екипаж (рибари), 1966	17.11.1991	ратификувана
С 129 Конвенција за трудова инспекција (земјоделство), 1969	17.11.1991	ратификувана
С 131 Конвенција за одредување минимална плата, 1970	17.11.1991	ратификувана
С 132 Конвенција за платени одмори (ревидирана), 1970	17.11.1991	ратификувана
С 135 Конвенција за организација на работниците, 1971	17.11.1991	ратификувана
С 136 Конвенција за бензол, 1971	17.11.1991	ратификувана
С 138 Конвенција за минимална возраст, 1973	17.11.1991	ратификувана
С 139 Конвенција за професионално заболување од рак, 1974	17.11.1991	ратификувана
С 140 Конвенција за платено отсуство за едукација, 1974	17.11.1991	ратификувана
С 142 Конвенција за развој на човечките ресурси, 1975	17.11.1991	ратификувана

Конвенција	Датум на ратификација	Статус
С 143 Конвенција за работници- мигранти (дополнителни одредби), 1975	17.11.1991	ратификувана
С 144 Конвенција за трипартитна консултација (меѓународни стандарди за труд), 1976	08.12.2005	ратификувана
С 148 Конвенција за работна средина (загадување на воздухот, врева и вибрација), 1977	17.11.1991	ратификувана
С 155 Конвенција за безбедност и здравје при работа, 1981	17.11.1991	ратификувана
С 156 Конвенција за работниците со семејни обврски, 1981	17.11.1991	ратификувана
С 158 Конвенција за прекин на работа, 1982	17.11.1991	ратификувана
С 159 Конвенција за стручна рехабилитација и вработување (лица со посебни потреби), 1983	17.11.1991	ратификувана
С 161 Конвенција за професионални здравствени услуги, 1985	17.11.1991	ратификувана
С162 Конвенција за азбест, 1986	17.11.1991	ратификувана
С182 Конвенција за најлошите форми на детска работа, 1999	30.5.2002	ратификувана

СПИСОК НА ДРУГИ ПРАВНИ ИНСТРУМЕНТИ НА СОВЕТОТ НА ЕВРОПА И СТАТУС НА РАТИФИКАЦИЈА ОД СТРАНА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

- *Рамковна конвенција за заштита на националните малцинства (ETS бр. 157). Република Македонија ја ратификува оваа конвенција на 1.2.1998 година;
- *Европска конвенција за уживање на детските права (ETS бр. 160). Република Македонија ја ратификува оваа конвенција на 1.5.2003 година;
- *Европска конвенција за правен статус на работниците-мигранти (ETS бр. 093). Република Македонија ја нема потпишано оваа конвенција;
- *Европска конвенција за основање (ETS бр. 019). Република Македонија сè уште не е договорна страна на овој инструмент;
- *Европска конвенција за социјална заштита на фармерите (1974). Овој правен инструмент сè уште не е ратификуван од страна на Република Македонија;
- *Европска конвенција за култура (ETS бр. 018). Република Македонија ја ратификува оваа конвенција на 24.11.1995 година;
- *Европски договор за прописите што го регулираат движењето на лица меѓу земјите-членки на Советот на Европа (ETS бр. 025). Република Македонија сè уште не е договорна страна на овој инструмент;
- *Договор за привремен увоз, без царински даноци, на медицинска, хируршка и лабораториска опрема за користење слободен заем во болниците и други институции од областа на медицината со намена за дијагностицирање или третман (ETS бр. 033). Република Македонија сè уште не е договорна страна на овој инструмент;
- *Европски договор на размена на реагенси на крвни групи (ETS бр. 039). Република Македонија сè уште не е договорна страна на овој инструмент;
- *Конвенција за елаборација на европската фармакопеја (ETS бр. 050). Република Македонија ја ратификува оваа конвенција на 1.7.1994 година;
- *Европска конвенција за посвојување деца (ETS бр. 058). Република Македонија ја ратификува оваа конвенција на 16.4.2003 година;
- *Европска конвенција за правен статус на вонбрачно родени деца (ETS бр. 085). Република Македонија ја ратификува оваа конвенција на 1.3.2003 година;
- *Европски договор за пренесување на одговорности за бегалци (ETS бр. 107). Република Македонија сè уште не е договорна страна на овој инструмент;
- *Конвенција за заштита на поединци во поглед на автоматска обработка на личните податоци (ETS бр. 108). Република Македонија ја ратификува оваа конвенција на 1.7.2006 година;
- * Конвенција за контакти што ги засегаат децата (ETS бр. 192). Република Македонија сè уште не е договорна страна на овој инструмент;
- *Европска конвенција за посвојување деца (ревидирана) (Council of Europe Treaty Series, CETS бр. 202); Република Македонија сè уште не е договорна страна на овој инструмент;
- *Европска конвенција за повторно враќање на малолетниците во своите татковини (ETS бр. 071), сè уште не е е стапена во сила;
- *Европска конвенција за превенција од мачење и нехумано или понижувачко однесување или казнување (ETS бр. 126). Конвенцијата е изменета со одредбите содржани во нејзините протоколи, бр.1 (ETS бр. 151) и бр. 2 (ETS бр.152). Република Македонија ја ратификува оваа конвенција на 1.10.1997 година;
- *Конвенција за учество на странците во јавниот живот на локално ниво (ETS бр. 144). Република Македонија сè уште не е договорна страна на овој инструмент;
- *Европска повелба за регионални или малцински јазици (ETS бр. 148). Република Македонија ја потпиша оваа повелба на 25.7.1996 година;

*Европска конвенција за националност (ETS бр. 166).

Република Македонија ја ратификува оваа конвенција на 1.10.2003 година;

*Конвенција за кривичен закон за корупција (ETS бр. 173).

Република Македонија ја ратификува оваа конвенција на 1.7.2002 година;

*Конвенција за граѓански закон за корупција (ETS бр. 174).

Република Македонија ја ратификува оваа конвенција на 1.11.2003 година;

*Конвенција за компјутерски криминал (ETS бр. 185).

Република Македонија ја ратификува оваа конвенција на 1.1.2005 година. Оваа конвенција ги вклучува и протоколите што се однесуваат на неа;

*Конвенција за заштита на децата од сексуална експлоатација и сексуална злоупотреба (CETS бр. 201).

Република Македонија само ја има потпишано оваа конвенција на 25.10.2007 година;

*Конвенција за дејствување против трговијата со луѓе (CETS бр. 197). Република Македонија ја ратификува оваа конвенција на 25.5.2009 година и стапи во сила на 1.9.2009 година⁶².

---

62. За повеќе информации за гореспомнатите и други конвенции на Советот на Европа, како и за извештаите од мониторингот на оние инструменти што се однесуваат на Република Македонија, посетете ја Интернет-страницата: <http://conventions.coe.int/Treaty>.

АНЕКС 3

СПИСОК НА БИЛАТЕРАЛНИ ДОГОВОРИ НА МАКЕДОНИЈА ОД ОБЛАСТА НА СОЦИЈАЛНОТО ОСИГУРУВАЊЕ⁶³

ЗЕМЈА	Објавен во „Службен весник на Република Македонија“	Стапен во сила
Австрија	Бр. 28/97	1.4.1998
Хрватска	Бр. 34/97	1.11.1997
Турција	Бр. 7/99	1.7.2000
Словенија	Бр. 13/99	1.4.2001
Швајцарија	Бр. 44/2000	1.1.2001
Кралството Данска	Бр. 37/2000	/
Федерална Република Југославија	Бр. 13/02	1.4.2002
Бугарија	Бр. 31/03	1.8.2003
Федерална Република Германија	Бр. 70/03	1.1.2005
Босна и Херцеговина	Бр. 82/05	1.4.2006
Република Чешка	Бр. 20/06	1/1.2007
Холандија	Бр. 20/06	1.4.2007
Романија	Бр. 59/06	13.3.2008
Полска	Бр. 27/07	1.7.2007
Луксембург	Бр. 47/07	1.4.2009
Белгија	Бр. 74/07	1.6.2009
Канада	Бр. 19/2010	ратификувана
Австралија	Бр. 19/2010	ратификувана

Овој список е дополнет со неколкуте договори преземени од страна на Република Македонија по пат на сукцесија⁶⁴.

63. Извор: Министерство за труд и социјална политика, www.mtsp.gov.mk.

64. Списокот на овие договори е достапен на веб-страницата на Министерството за труд и социјална политика, www.mtsp.gov.mk.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

I. Првиот дел од оваа публикација посветен на Советот на Европа вклучува:

- Статут на организацијата, релевантни конвенции, препораки и политички документи, како и правна практика на Судот за човекови права. Сите се достапни на www.coe.int;
- Официјална и истражувачка документација од областа на човековите права, достапна на www.coe.int;
- Останати публикации: „Судови и зајакнување на економските, социјалните и културните права: Компаративни искуства на оправданост“, Женева: Меѓународен суд на правдата (International Court of Justice – ICJ), 2008.
-

II. Вториот дел од оваа публикација посветен на Европската Унија вклучува:

- Договори на ЕУ, релевантни правни и политички документи, достапни на europa.eu; <http://eur-lex.europa.eu>;
- Официјални извештаи и останати публикации од областа на социјалата, достапни на www.ec.europa.eu/social ;
- Судска практика на Европскиот суд на правдата, достапна на www.uria.europa.eu;
- „Ментално здравје во националните стратески извештаи за социјална заштита и социјална инклузија 2008-2010“, Анализа на националните извештаи од страна на членовите на МНЕ;
- www.mhe-sme.org;
- „Добро стареење во Европа: Инструменти и алатки достапни на локалните и регионалните фактори“, октомври 2009;
- „Развојни показатели за заштита, почит и промоција на правата на децата во Европската Унија“, март 2009 година, достапни на: www.fra.europa.eu;
- Европска мрежа за финансиска инклузија (European Financial Inclusion Network – EFIN); www.fininc.eu;
- Европска мрежа за борба против сиромаштијата, www.eapn.org;
- Веб-страница на Eurofound, www.eurofound.europa.eu;
- Правата на здравство и образование во Европа на мигрантите без документи: Потребни за заштита наспроти „Контрола на миграција“ од Eve Geddie, Платформа за меѓународна соработка на неевидентирани мигранти (Platform for International Cooperation on Undocumented Migrants - PICUM), објавена во извештајот „Европска социјална стража“, 2009 година;
- Nicola Flamigni, Rene Plaetevoet, „Политика на ЕУ за трудова миграција: Импликации за правата на мигрантите“, објавена во извештајот „Европска социјална стража“, 2009;
- Eurochild, www.eurochild.org;
- Erhan Özdemir, Terry Ward „Истражувачка забелешка бр. 1 за домување и социјална инклузија“, спроведена за Европската комисија од страна на Мрежата за распределба на приходи и животни услови на европската опсерваторија на социјалната состојба и демографија, ноември 2009;
- Извештај од 2010 година на ENAR's Ad Hoc Expert Group за унапредување на еднаквоста при вработување на: www.enar-eu.org;
- Mary-Ann Kate, група за миграциска политика, Социјалните димензии и димензиите за вработување на Лисабонската стратегија на ЕУ за пораст и работни места, 2009;
- „Миграција и различност: Пристап заснован на права за миграција“, декември 2009;
- „Сиромаштија во Европа: Невидливи граници – бариера за инклузија“, Каритас Европа, документи за сиромаштија од 2010, www.zeropoverty.org;

III. Третиот дел од оваа публикација е посветен на Република Македонија и вклучува:

- Устав на РМ и специфични закони, достапни на веб-страницата на „Службен весник на Република Македонија“, www.sluzbenvesnik.org.mk;
- Национални стратегии и акциони планови, како и други документации од областа на трудот и социјалата, достапни на www.mtsp.gov.mk;
- Национални програми и други стратегиски документи што се однесуваат на односите на Македонија и ЕУ, достапни на www.sei.gov.mk;
- Национални програми и други документи од областа на здравството, достапни на www.moh.gov.mk ;
- Национална стратегија за домување и други документи под надлежност на Министерството за транспорт и врски, достапни на www.mtc.gov.mk;
- „На патот кон ЕУ: придонесот на граѓанското општество за социјална инклузија во Република Македонија“, достапно на www.mtsp.gov.mk;
- Извештај за детската сиромаштија, објавен од Канцеларијата на УНИЦЕФ во Скопје;
- Извештаи за напредокот на Македонија во спроведувањето на МРЦ на ОН, достапни на www.undp.org.mk;
- Извештаи што се однесуваат на Декадата на Ромите, достапни на http://www.romadecade.org/mk_decade_watch_2008_2010;
- Преглед на земјата за политиката на вработување во Република Македонија од страна на Меѓународната организација на трудот и Советот на Европа (2006 година), достапен на www.ilo.org;
- Документ на Светска банка (2007) за процена на сиромаштијата во Република Македонија;
- Извештаи од мониторингот од различни конвенции на Советот на Европа, достапни на www.coe.int;
- Извештаи на ЕУ за напредокот на Македонија, достапни на www.sei.gov.mk;
- Извештаи од мониторингот под различните конвенции на ОН, достапни на <http://daccess-dds-ny.un.org/doc>.

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски",
Скопје

364.662:341.24(4-672ЕУ)

314.662:341.24(4-672ЕУ)

364.662:340.13(497.7)

316.614:340.13(497.7)

ПОЛИТИЧКО акциона и правна рамка за човекови права со фокус на социјалната инклузија и намалувањето на сиромаштијата. - Скопје : Институт за човекови права "Лудвиг Болцман" - БИМ-ФВ Скопје 2011. - 76 стр. ; 21 см

Публикацијата е во рамките на проектот: "Социјална инклузија и човекови права во Македонија". - Фусноти кон текстот. - Библиографија: стр. 74-76

ISBN 978-608-65251-7-0

- а) Сиромаштија - Искоренување - Правна регулатива - Европска унија
  - б) Социјална инклузија - Правна регулатива - Европска унија
  - в) Сиромаштија - Искоренување - Законодавство - Македонија
  - г) Социјална инклузија - Законодавство - Македонија
- COBISS.MK-ID 88377610

ПОЛИТИЧКО АКЦИОНА
И ПРАВНА РАМКА ЗА
ЧОВЕКОВИ ПРАВА

Обучава на сојузничката институција и напредувањето на сарадничката

